İSTANBUL UNIVERSITY PRESS

Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi
Journal of Penal Law and Criminology,
JPLC 2025, 13 (2): 400–428

https://doi.org/10.26650/JPLC2025-1767690
Başvuru | Submitted 20.08.2025
Revizyon Talebi | Revision Requested 27.10.2025
Son Revizyon | Last Revision Received 25.11.2025
Kabul | Accepted 27.11.2025
Online Yayın | Published Online 07.01.2026

Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi
Journal of Penal Law and Criminology

Araştırma Makalesi | Research Article

Açık Erişim | Open Access

Medyada Suçla Özdeşleştirme Pratiklerinde Lekelenmeme Hakkının Masumiyet Karinesi ve İtibar Hakkı Görünümü

Media Practices of Associating Individuals with Crime: The Right Not to Be Labeled as Guilty or Stigmatized within the Framework of the Presumption of Innocence and the Right to Reputation

Şule Karataş [1]

[1] İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye

Öz

Bu çalışma, lekelenmeme hakkının Türk hukukundaki konumunu ve özellikle ceza muhakemesi ilkeleri ile medya pratikleri arasındaki kesişim noktalarını incelemektedir. Çalışma, lekelenmeme hakkını yalnızca masumiyet karinesi bağlamında değil; aynı zamanda özel hayatın gizliliği ve itibar hakkı gibi kişilik hakları ekseninde de ele almaktadır. 2024 yılı adalet istatistiklerinde görülen yüksek soruşturmaya yer olmadığı kararı ve kovuşturmaya yer olmadığı kararı oranları, haksız isnatların boyutunu ve olayların gerçekliği ortaya çıkmadan yapılacak önyargılı, sansasyonel, yoğun ve hedefli medya yayınlarının masum bireyler üzerinde ciddi ve telafisi güç zararlar doğurabileceğini göstermektedir.

Karşılaştırmalı hukuk perspektifinde, Alman hukukundaki hedefli aleniyet (gezielte Öffentlichkeit) olgusu ile Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin saldırgan medya kampanyası içtihadının geniş yorumlanmasının, bu zararlara karşı etkili modeller olabileceği düşünülmektedir. Çalışma, Türkiye'de bu alandaki korumanın güçlendirilmesi için soruşturma gizliliğinin etkin uygulanmasını, resmî makamların tarafsız iletişim ilkesine bağlı kalmasını ve medya etiğinin ve yapıcı gazetecilik anlayışının güçlendirilmesini önermektedir. Bu öneriler, ifade özgürlüğü ile temel haklar arasında adil ve sürdürülebilir bir denge kurulmasına katkı sağlayacaktır.

Abstract

This study examines the position of the right not to be labeled as guilty or stigmatized (lekelenmeme hakkı) in Turkish law, focusing particularly on the intersection between the principles of criminal procedure and media practices. It considers this right not only within the framework of the presumption of innocence but also in the context of the right to respect for private life and the right to reputation. High rates of decisions not to investigate or prosecute, as revealed by the 2024 justice statistics, demonstrate the extent of false accusations and show that prejudiced, sensationalist, intense, and targeted media coverage before the facts of a case are established can cause irreparable harm to innocent individuals.

From a comparative law perspective, the German concept of targeted publicity (gezielte Öffentlichkeit) and a broader interpretation of the European Court of Human Rights' case law on 'virulent press campaigns' constitute effective models against this harm. The study recommends adherence by public authorities to the principle of impartial communication and the strengthening of media ethics and constructive journalism. These recommendations would achieve the fair protection of fundamental rights.

Anahtar Kelimeler Lekelenmeme hakkı · masumiyet karinesi · şeref ve itibar hakkı

Keywords The right not to be labeled as guilty or stigmatized · presumption of innocence · right to reputation

Atıf | Citation: Karataş, Ş. (2025). Medyada Suçla Özdeşleştirme Pratiklerinde Lekelenmeme Hakkının Masumiyet Karinesi ve İtibar Hakkı Görünümü. *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi–Journal of Penal Law and Criminology*, *13*(2), 400-428. https://doi.org/10.26650/JPLC2025-1767690

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

2025. Karataş, Ş.

Sorumlu Yazar | Corresponding author: Şule Karataş sule.karatas@medeniyet.edu.tr

Extended Summary

In today's digital communication environment, the interaction between media practices and criminal procedures has become a sensitive subject that must be reconsidered. The right not to be labeled as guilty or stigmatized[1] in the context of the presumption of innocence is one of the core safeguards of criminal procedural law, and protecting these rights is vital for securing the right to a fair trial and ensuring the rule of law.

However, contemporary media practices fueled by prejudice and sensationalism, as well as targeted publicity involving intense and virulent media coverage, risk rendering these guarantees ineffective. In an environment where news cycles are almost instantaneous and content is widely disseminated, the potential for reputational harm and the erosion of due process protections is significantly increased.

As a cornerstone of a democratic society, the press has the duty to inform the public about events that shape the spirit of the times. It is therefore indispensable as a watchdog[2] to ensure transparency and hold public authorities to account. However, this responsibility must be exercised in a manner that respects personal rights and does not undermine the guarantees of criminal procedure. This is why the balances between media freedom, the public interest in receiving information about criminal proceedings and individuals' rights to personal honor and reputation must be sustained. These principles not only protect individuals from prejudiced judgments of guilt but also uphold the credibility of the judiciary.

The decisions of the German courts are noteworthy in this regard. According to them, this balance in the case of crime news reporting is not static; rather, it requires a case-by-case consideration of factors such as the stage of the proceedings, the severity of the alleged offence, how it is presented in the media and its long-term consequences for the individual concerned. This approach recognizes that, while crimes are part of current affairs and thus attract legitimate public interest, the media's portrayal must not pre-empt judicial determinations or cause disproportionate harm.

They also prompt us to reassess how legal safeguards can function effectively in a media-driven society. In this matter, particular problems arise from media formats that blur the line between entertainment and justice. Reality television programs and sensationalist broadcasts often simulate trials, inviting viewers to judge guilt or innocence. Such parallel proceedings in the court of public opinion may create lasting impressions of guilt regardless of the outcome of the legal process and undermine confidence in judicial impartiality. Equally damaging is the unauthorized disclosure of evidence. Once such material is publicized, it can prejudice the search for the truth and cause serious reputational damage before any verdict is reached.

Another issue arises from the use of social media. In this age, where anyone with a mobile phone and a social media account can act as a reporter, individuals sometimes attempt to influence public opinion through their social media posts. This can manifest as either a call for help or a call for mob justice. In any case, social media is being used for purposes other than criminal prosecution. The stigmatizing effect has become instrumentalised as part of a strategy to influence public opinion and is sometimes even used in an attempt to influence the court process.

The ECtHR acknowledges that certain media campaigns may adversely affect the fair conduct of proceedings and that this may cause State responsibility. According to the Court, such effects may violate court impartiality under Article 6(1) ECHR and the presumption of innocence under Article 6(2). However, in the specific cases it has examined, the Court has not characterized the applications as aggressive media campaigns, citing reasons such as the independence of private television stations; the fact that the broadcasts or detention footage did not exceed the limits of informing the public; the absence of evidence that judges in the courts were influenced by such broadcasts; and the lack of sufficient evidence that public authorities directed such broadcasts.

[1] The expression "the right not to be labeled as guilty or stigmatized" is a descriptive translation of the Turkish legal concept "lekelenmeme hakkı", which goes beyond the presumption of innocence under Article 6(2)

[2] ECHR. It encompasses both the act of labeling and its stigmatizing consequences, and therefore has no exact equivalent in English legal terminology.
Bladet Tromsø ve Stensaas v Norveç [BD] Başvuru no 21980/93 (AİHM, 20 Mayıs 1999), paras 59-62; *Pedersen ve Baadsgaard v Danimarka* [BD] Başvuru no 49017/99 (AİHM, 17 Aralık 2004), para 71; *Von Hannover v Almanya* (No. 2) [BD] Başvuru no 40660/08 ve 60641/08 (AİHM, 7 Şubat 2012), para 102.

On this basis, the study argues for a broader conception of the presumption of innocence, extending its protection against harmful stigmatization effect by third parties under certain conditions. For now, Turkish law offers a bridge concept: the right not to be labeled as guilty or stigmatized (lekelenmeme hakkı). This right connects Article 6(2), traditionally centered on state authorities, with the wider protection of reputation under Article 8, which also applies against private actors. In doing so, it fills a gap that has appeared with the rise of digital communication and the reputational risks that accompany it.

Giriş

Medya, haber verme veya eğlendirme amacıyla sınırlı kalan geleneksel rollerini aşarak bireylerin yaşamlarına, kimliklerine ve özellikle yargısal süreçlerine doğrudan temas eden bir güç alanına dönüşmüştür. Özellikle teknolojik gelişmelerin ve dijitalleşmenin etkisiyle, adli olaylar ve ceza muhakemesine ilişkin içerikler yalnızca klasik medya organlarında değil, sosyal medya platformlarında da hızla yayılmakta; kişiler, henüz muhakeme süreci tamamlanmamışken kamuoyu önünde suçlu ilan edilmekte ve toplumsal mahkûmiyet kararı, çoğu zaman yargı kararının önüne geçmektedir. Bu eğilim yalnızca belirli ülkelere özgü değildir, küresel medya düzeninde basın ve ifade özgürlüğü ile adil yargılanma hakkının sonucu olan masumiyet karinesi arasındaki dengenin sağlanması büyük önemi haizdir.

Bu bağlamda, özellikle masumiyet karinesi ve lekelenmeme hakkı modern ceza muhakemesi hukukunun temelini oluşturan ve bireyi muhakeme süreci boyunca korumayı amaçlayan güvencelerdir. Ne var ki, sosyal medya ve medya tarafından yürütülen yargılamalar çoğu zaman bu güvenceleri göz ardı etmekte; yönlendirici dil kullanımı, dramatize edilmiş anlatılar, sansasyonel başlıklar ve özel görüntülerin paylaşımı yoluyla, bireylerin ceza muhakemesinden önce, toplum önünde cezalandırılmasına yol açılmaktadır. Özellikle adli vakaların dramatize edildiği ve bireylerin mahrem yaşamlarının ekranlara taşındığı televizyon formatlarında (örneğin reality showlarda) yargı süreci henüz başlamamış kişilere dair suç isnatları yüksek görünürlükle kamuoyuna sunulabilmektedir. Bu tür uygulamalar, yalnızca bireysel düzeyde hak ihlallerine yol açmakla kalmamakta; aynı zamanda hukuk devleti ilkesine, yargı bağımsızlığına ve kamu kurumlarına duyulan güvene zarar vermektedir.

Bu çalışmada, medya yoluyla yürütülen suçla özdeşleştirme pratikleri; masumiyet karinesi ve lekelenmeme hakkı bağlamında, normatif ve karşılaştırmalı hukuk çerçevesinde değerlendirilecektir.

I. Masumiyet Karinesi, Lekelenmeme Hakkı ve Şeref ve İtibar Hakkı

A. Masumiyet Karinesi Kavramı ve Kavramın Normatif Dayanakları

Hukuk devletinin gereği olan masumiyet karinesi (suçlu sayılmama hakkı) hem anayasal düzeyde korunan bir kişilik hakkı hem de ceza muhakemesinin tüm aşamalarına nüfuz eden bir ilke olarak şüpheli ya da sanığın en önemli usuli güvencelerinden biridir.[3] Suç isnadının yöneltildiği her bireyin, yargılama süreci boyunca suçlu muamelesi görmeden, tarafsız ve adil bir şekilde yargılanmasını güvence altına almaktadır. Bu ilke, maddi gerçeğin araştırılması sürecinde; suçun usulüne uygun şekilde kanıtlanmadan ceza niteliğini taşıyan yaptırım uygulanmayacağını garanti etmektedir. Yine sanık hakkında beraat kararı verildiğinde ne suretle olursa olsun bir suç şüphesinin atılı kalmaması da karinenin sonucudur.[4]

[3] Johannes Barrot, 'Die Unschuldsvermutung in der Rechtsprechung des EGMR' [2010] Zeitschrift für das Juristische Studium 701.

[4] Veli Özer Özbek, 'Masumiyet Karinesi ve Ceza Muhakemesi Hukukuna Etki Eden Sonuçları', *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı Sempozyumu* (Adalet Bakanlığı 2021) 33.

Doktrinde masumiyet karinesi terimi ile ilgili çeşitli görüşler bulunmakta; ilgili tabir masumluk karinesi[5], suçsuzluk karinesi[6], masum sayılma hakkı[7], suçlu sayılmama hakkı[8], suçsuz sayılma hakkı[9] gibi kavramlarla da ifade edilmektedir.[10]

Normatif açıdan bakıldığında masumiyet karinesi hem ulusal hem de uluslararası birçok düzenleme ile güvence altına alınmıştır. Tarihsel olarak bu ilkeye ilk açık atıf, 1789 Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi 9. maddede yapılmış, Osmanlı hukukunda ise Mecelle'nin 8. maddesindeki "Beraat-i zimmet asıldır." kuralıyla karşılık bulmuştur. Modern dönemde, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde de açık hükümlerle yer almış; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) ise bu karinenin, Sözleşme'nin adil yargılanma hakkına ilişkin düzenlemelerinin özel bir görünümü olduğunu vurgulamıştır.[11] Türkiye'de ise Anayasa'nın 38. ve 15. maddeleri ile güvence altına alınan masumiyet karinesi, Anayasa Mahkemesi tarafından, hakkında suç isnadı bulunan bir kişinin, suçluluğunun adil bir yargılama sonunda kesin bir hükümle sabit oluncaya kadar masum sayılmasını teminat altına alan bir temel hak olarak tanımlanmaktadır.[12]

1. Suç isnadı Kavramı ve İsnadın Ceza Hukuku Karakterinin Tespiti

AİHM'e göre, AİHS'in 6. maddesindeki güvencelerin ve dolayısıyla masumiyet karinesinin devreye girmesi için, öncelikle bireyin bir suç isnadıyla (cezai suç ithamı) karşı karşıya olup olmadığının belirlenmesi gerekir.[13] AİHM suç isnadı kavramının nasıl belirleneceğini yalnızca ulusal hukuk sistemlerinin sınıflandırmalarına bırakmamış; aksine, çeşitli içtihatlarında Sözleşme'nin amacı ve sistematiği doğrultusunda kavrama özerk bir anlam yüklemiştir.[14] Buna göre; yetkili makamın bir kişiye, bir suç işlediği iddiasını bildirmesi, suç isnadıdır.[15] Bu doğrultuda, örneğin kişinin gözaltına alınması veya ifadesinin alınması ya da kamusal olarak suçla ilişkilendirilmesi gibi işlemler, kişinin hakkında henüz bir iddianame düzenlenmemiş ya da kendisine resmen şüpheli veya sanık sıfatı atfedilmemiş olsa dahi, fiilen suç isnadı altında sayılması için yeterli kabul edilebilecektir.[16]

---

[5] Nur Centel ve Hamide Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (21. Baskı, Beta 2022) 138; Bahri Öztürk ve Diğerleri, *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku* (Güncellenmiş 18 Baskı, Seçkin 2018) 153.

[6] Berrin Akbulut, *Ceza Hukuku: Genel Hükümler* (11. Baskı, Adalet Yayınevi 2024) 53; İlhan Üzülmez, 'Türk Hukukunda Suçsuzluk Karinesi ve Sonuçları' [2005] Türkiye Barolar Birliği Dergisi 41, 43; Atilla Tanrıvermiş, *Masumiyet Karinesini Genişleten Bir İlke Olarak Lekelenmeme Hakkı* (Seçkin 2021).

[7] Murat Önok, 'Lekelenmeme Hakkı ve Masumiyet Karinesinin İfade ve Basın Özgürlüğüne Etkileri', *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı Sempozyumu* (TC Adalet Bakanlığı 2022) 98.

[8] Elif Ergüne, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Suçlu Sayılmama Hakkı* (Onikilevha Yayıncılık 2024) 20.

[9] Öztürk ve Diğerleri (n 5) 153.

[10] Terminolojik tartışmalar için bkz. Üzülmez (n 6) 44; Tanrıvermiş (n 6) 12; Veli Özer Özbek, Koray Doğan ve Pınar Bacaksız, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (17. Baskı, Seçkin Yayıncılık 2024) 57; Önok (n 7) 98; Cem Uysal, 'Ceza Hukukunda Suçsuzluk Karinesi Üzerine Bir İnceleme ve Lekelenmeme Hakkı' (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı 2017) 14; Masumiyet Karinesi kavramının dar yorumlanması gerektiği görüşü için bkz. Thomas Weigend, 'There Is Only One Presumption of Innocence' (2013) 42 Netherlands Journal of Legal Philosophy 193, 197.

[11] *Deweer v Belçika* Başvuru no 6903/75 (AİHM, 27 Şubat 1980), para 56; *Poncelet v Belçika* NJW 2011, 1789 ff. Rn. 49; *Minelli v İsviçre* Başvuru no 8660/79 (AİHM, 25 Mart 1983), para 27; *Allenet de Ribemont v Fransa* Başvuru no 15175/89 (AİHM, 10 Şubat 1995), para 35.

[12] Anayasa Mahkemesi E 2018/101E K 2019/3 T 13 Şubat 2019; Karinenin normatif karakteri için bkz. Gökhan Çayan, 'Masumiyet Karinesi Doktrini' [2020] Türkiye Adalet Akademisi Dergisi 49, 52. Suça sürüklenen çocuk kavramının masumiyet karinesine aykırılığı değerlendirmesi için bkz. Berrin Akbulut, 'Ceza Mevzuatında Çocuk ve Çocukların Yakalanması, Gözaltına Alınması' (2013) 19 Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi 541, 571.

[13] Suç isnadı kavramı için bakınız; *Engel ve Diğerleri v Hollanda* Başvuru no 5100/71 (AİHM, 8 Haziran 1976).

[14] *Blokhin v Rusya* Başvuru no 47152/06 (AİHM, 23 Mart 2016), para 179; *Adolf v Avusturya* Başvuru no 8269/78 (AİHM, 26 Mart 1982), para 30; *Allen v Birleşik Krallık* [BD] Başvuru no 25424/09 (AİHM, 12 Temmuz 2013), para 95; Council of Europe, 'Right to a Fair Trial (Criminal Limb)' (2024) 9, para 15.

[15] Bkz. Council of Europe (n 14) 9, para 18.

[16] Örnek davalar için bkz. Council of Europe (n 14) 10, para 19, 21.

Öte yandan AİHM, bu güvencelerin uygulanabilirliğini değerlendirirken her somut olayda söz konusu fiilin gerçekten cezai nitelik taşıyıp taşımadığını yani meselenin cezai sorumluluk meselesi olup olmadığını incelemektedir.[17] Bunun için AİHM, ilk kez Engel ve Diğerleri v Hollanda kararında formüle ettiği Engel testini esas almaktadır.[18] Buna göre ilk kriter suçun iç hukukta hangi yasal sınıflandırılmaya (qualification under national law)[19] dahil edildiğidir. İç hukuk, fiile cezai karakter tayin ederse, bu belirleme esas alınmaktadır; ancak suçun ceza hukuku dışında bir sınıflandırmaya, örneğin disiplin ya da idare hukukuna dâhil edilmesi durumunda, Mahkeme, iç hukuktaki sınıflandırmanın ötesine geçerek maddi gerçekliği incelemektedir.[20] Dolayısıyla bu kriter AİHM tarafından yalnızca bir başlangıç noktası olarak kabul edilmekte ve iç hukuktaki sınıflandırmaya kesin bir belirleyicilik atfedilmemektedir.[21]

İkinci kriter fiilin suç karakterini taşıyıp taşımadığıdır (the nature of the offence). Eğer fiil cezai karaktere işaret ediyorsa yani geleneksel ceza hukuku kapsamında ele alınacaksa; masumiyet karinesi geçerli olacaktır.[22] Bu kapsamı belirlemek için, ilgili kanun hükmünün; kişiye özgü olmayıp toplumun genelini bağlaması,[23] genel önleme gibi ceza hukukuna özgü amaçlar taşıması,[24] verilecek cezanın mahkûmiyet kararına benzer bir kararı gerektirmesi[25], Avrupa Konseyi'ne üye diğer devletlerin hukuk sistemlerinde ceza hukuku sınıfında olması[26] gibi ayrımlardan faydalanılabilecektir.[27]

Son olarak üçüncü kriter suç isnadının hükme dönüşmesi durumunda maruz kalınabilecek yaptırımın niteliği ve ağırlığıdır (the nature and degree of severity of the penalty). Bu kapsamda; söz konusu yaptırımın özgürlükten yoksun bırakma ya da yüksek para cezası gibi ağır sonuçlar doğurup doğurmadığı değerlendirilmektedir.[28] Sayılan bu ikinci ve üçüncü kriterlerin her biri tek başına da masumiyet karinesinin uygulanmasını sağlayabilecektir.[29] Öte yandan; eğer suç isnadının varlığına tek kriterden yola çıkılarak hükmedilemiyorsa bütün ölçütler birlikte de değerlendirilebilecektir.[30]

Engel testinin bu kriterlerinden yola çıkarak ceza sorumluluğu gerektiren bir suç isnadı tespit ediliyorsa; AİHS m. 6/2'nin uygulanabilirliği söz konusu olacaktır.

2. Ceza Muhakemesinden Önce ve Sonra Masumiyet Karinesinin Korunması

Masumiyet karinesi; adil yargılanma hakkının ayrılmaz bir unsuru olarak ceza muhakemesinin tüm safhalarında geçerlidir. Bu bağlamda karine; ceza muhakemesi öncesi dönemden başlayarak tüm muhakeme sürecini kapsayacak şekilde geniş yorumlanır. Ayrıca masumiyet karinesi, kanıtlanmayan bir suç isnadı

[17] *Zollmann v Birleşik Krallık* (dec.) Başvuru no 62902/00 (AİHM, 4 Kasım 2003).

[18] *Engel ve Diğerleri v Hollanda* (n 13); *Allen v Birleşik Krallık* [BD] (n 14), para 95. Engel ve Weber kriterleri için bkz. G Hande Ulutürk, 'Suçsuzluk Karinesi' (2018) 13 Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 63, 80 vd.

[19] *Engel ve Diğerleri v Hollanda* (n 13), paras 71-82; *Bendenoun v Fransa* Başvuru no 12547/86 (AİHM, 24 Şubat 1994), paras 47-48.

[20] *Öztürk v Almanya* Başvuru no 8544/79 (AİHM, 21 Şubat 1984), para 54; *Lutz v Almanya* Başvuru no 9912/82 (AİHM, 25 Ağustos 1987), para 55; *Gestur Jónsson ve Ragnar Halldór Hall v İzlanda* Başvuru no 68273/14 ve 68271/14 (AİHM, 22 Aralık 2020), paras 77-78 ve 85; Council of Europe (n 14) 11, para 25.

[21] Council of Europe (n 14) 11, para 25.

[22] Council of Europe (n 14) 11, para 26.

[23] *Bendenoun v Fransa* (n 19), para 47.

[24] *Bendenoun v Fransa* (n 19), para 47; Öztürk v Almanya (n 20), para 53.

[25] *Benham v Birleşik Krallık* Başvuru no 19380/92 (AİHM, 10 Haziran 1996), para 56.

[26] *Öztürk v Almanya* (n 20), para 53.

[27] *Engel ve Diğerleri v Hollanda* (n 13), para 82; *Öztürk v Almanya* (n 20), para 50-54.

[28] *Engel ve Diğerleri v Hollanda* (n 13), para 82; *Campbell ve Fell v Birleşik Krallık* Başvuru no 7819/77 (AİHM, 28 Haziran 1984), para 72; *Demicoli v Malta* Başvuru no 13057/87 (AİHM, 27 Ağustos 1991), para 34.

[29] Council of Europe (n 14) 11, para 28. *Öztürk v Almanya* (n 20), para 54; *Lutz v Almanya* (n 20), para 55.

[30] Council of Europe (n 14) 11, para 28; Bendenoun v Fransa (n 19), para 47.

bakımından, muhakeme sona erse dahi kişinin masumiyetinin tanınmasını ve korunmasını devam ettirmektedir.[31]

2016/343 sayılı AB Direktifine göre masumiyet karinesi, ceza muhakemesinde şüpheli veya sanık konumunda bulunan gerçek kişilere uygulanmaktadır. Direktife göre bu koruma, kişinin bir suç işlediği ya da isnat edilen bir suçu işlediği yönünde hakkında şüphe oluştuğu andan itibaren başlamaktadır.[32] Dolayısıyla, yetkili makamlar tarafından kişiye resmî bildirimde bulunulmamış ya da şüpheli veya sanık sıfatı açıkça bildirilmemiş olsa dahi, Direktif kapsamı bu aşamayı da içermektedir.[33] Ayrıca Direktif hükümleri, ceza muhakemesinin tüm safhalarında, suç ile ilgili nihai karar kesinleşinceye kadar uygulanmaktadır.[34] Bu yaklaşım, özellikle kamu otoritelerinin beyanları yoluyla medya aracılığıyla bireyin kamuoyu önünde suçlu gibi sunulmasının önüne geçilmesi amacını taşımaktadır.[35]

Türk hukukunda da paralel bir uygulama mevcuttur. Bilindiği üzere, ceza muhakemesi sistemi soruşturma ve kovuşturma olmak üzere iki temel evreden oluşmaktadır. Soruşturma evresi, yetkili makamların suç şüphesini öğrenmesinden iddianamenin kabulüne kadar geçen süreci; kovuşturma evresi ise iddianamenin kabulüyle başlayıp hükmün kesinleşmesine kadar geçen süreci ifade etmektedir.[36] Bu bağlamda özellikle soruşturma evresinin gizliliği de masumiyet karinesi ve lekelenmeme hakkı ile doğrudan bağlantılıdır.[37] Zira bu evrede henüz kamu davası açılmamış olup, kişinin suçluluğu yargı mercilerince kesin hükme bağlanmamıştır.

Nitekim 5237 sayılı TCK'nın "Gizliliğin İhlali" başlıklı 285. maddesin 1. fıkrasının (a) bendi çerçevesinde soruşturma evresinde yapılan işlemin içeriğinin açıklanması suretiyle, masumiyet karinesinden yararlanma hakkının ihlal edilmesi yoluyla soruşturmanın gizliliğinin alenen ihlal edilmesi suç olarak tanımlanmıştır.

Dolayısıyla masumiyet karinesi; hakkında cezai soruşturma başlaması ihtimali olan kimselere, soruşturması devam eden şüphelilere ve dava sürecinde sanıklara uygulanacaktır.

Soruşturma evresinde elde edilen telefon dinlemelerinin tape kayıtları, şüpheli ve tanık beyanları ile diğer delillerin kamuoyuna ifşa edilmesi yalnızca gizlilik ilkesinin değil aynı zamanda, masumiyet karinesinin ihlali anlamına gelmektedir.[38] Yine aynı şekilde; soruşturma işlemlerinin tamamen kamuoyuna açık biçimde yürütülmesi ya da basına yansıyan bilgiler aracılığıyla şüphelinin suçla özdeşleştirilmesi, masumiyet karinesinin ihlali olacaktır. Soruşturma ve kovuşturma makamlarının açıklamalarında ve tutumlarında tarafsızlık ilkesine uygun davranmalarının, bireyin toplum nezdindeki itibarı ve kişilik haklarıyla bağlantılı olarak masumiyet karinesine hizmet eden temel bir yükümlülük olduğu açıktır.

Masumiyet karinesi, yalnızca ceza muhakemesinin başlangıç aşamalarında değil, muhakeme süreci boyunca ve özellikle de yargılama sonunda verilen kararlarla da yakından ilişkilidir.[39] Zira bireyin kamuoyu önünde suçlu gibi gösterilmesinin önlenmesi kadar, mahkeme kararlarının birey üzerinde suçluluk izlenimi doğurmayacak şekilde kurulması da bu ilkenin bir gereğidir. Nitekim Yargıtay, 13. Ceza Dairesi'nin 29.12.2014 tarihli ve 2014/32524 E., 2014/37202 K. sayılı kararında, 6352 sayılı Kanun'un geçici 2. maddesi uyarınca kurum

[31] *Allen v Birleşik Krallık* (n 14), para 103.

[32] Directive (EU) 2016/343, para 12.

[33] Directive (EU) 2016/343, para 12.

[34] Directive (EU) 2016/343, para 12.

[35] Directive (EU) 2016/343, para 12; *Presumption of Innocence and Related Rights: Professional Perspectives* (Publications Office of the European Union 2021).

[36] 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK), m. 2(1)(e); CMK, m. 2(1)(f).

[37] Soruşturmanın gizliliğinin masumiyet karinesinden çok lekelenmeme hakkını koruduğu görüşü için bkz. Önok (n 7) 106.

[38] Özbek (n 4) 34; Ahmet Gökcen, M Emin Alşahin ve Kerim Çakır, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (8. Baskı, Adalet Yayınevi 2024) 147.

[39] Mehmet Murat İnceoğlu, Ece Baş Süzel ve Asuman Aytekin İnceoğlu 11 Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 149, 178.

zararının soruşturma evresinde tamamen karşılandığı hâllerde, sanık hakkında ceza verilmesine yer olmadığına karar verilmesi gerekirken, hükmün açıklanmasının geri bırakılması (HAGB) kararı verilmesini hukuka aykırı bulmuştur ve kararın masumiyet karinesini ve onun doğal uzantısı olarak gördüğü lekelenmeme hakkını zedeleyeceğini kabul etmiştir.[40]

Masumiyet karinesinin muhakeme sonucunda verilen kararların hüküm ve gerekçe kısımlarında da titizlikle gözetilmesi gerekmektedir. Hatta bu koruma, beraat, takipsizlik veya başka gerekçelerle sonuçlanmış yargısal işlemler bakımından da geçerliliğini sürdürmektedir. Ancak kanaatimizce ceza verilmesine yer olmadığı kararında, suçun işlendiği yönünde bir tespitte bulunulmuş olması zorunluluğu vardır ve bu hüküm türü beraat ve düşme kararlarından ayrı değerlendirilmelidir. Anayasa Mahkemesi, böyle bir ayrım yapmamış, yargılamanın mahkûmiyet dışında bir kararla sonuçlandığı durumlarda, karar metninde sanığın suçlu olabileceğine dair ifadeler kullanılmasını, Anayasa'nın 38. maddesinin dördüncü fıkrası ile AİHS'in 6. maddesinin 2. fıkrası kapsamında ihlal olarak değerlendirilebileceğini belirtmiştir.[41] Mahkeme ayrıca şüpheden sanık yararlanır ilkesi gereğince beraat etmiş kişiler için dahi, masumiyet karinesinin devam edeceği görüşündedir.[42] AİHM'in yerleşik içtihadı da bu şekildedir. Mahkeme, çeşitli kararlarında bu ilkenin kapsamını giderek netleştirmiştir.

İlk olarak Minelli v İsviçre kararında AİHM; bir ceza davasının zamanaşımı nedeniyle düşmesi halinde; sanığa yüklenen yargılama giderlerine ilişkin kararın gerekçelendirilmesinde kullanılan dava zaman aşımı nedeniyle sona ermemiş olsaydı, şikayetin konusu olan makalenin büyük olasılıkla sanığın (hakaret suçundan) mahkumiyetine yol açacağının varsayılması gerektiği ifadesini, kararda bunu resmi bir tespit değil bir tahmin olduğu belirtilmiş olsa da, masumiyet karinesinin ihlali olarak görmüştür.[43]

Benzer bir değerlendirme beraat kararları bakımından da yapılmıştır. Sekanina v Avusturya[44] davasına konu olayda, ceza yargılaması sonucunda beraat eden başvurucu, haksız tutukluluğa ilişkin tazminat talebinde bulunmuştur. Bu talebi değerlendiren ulusal mahkeme, kararının gerekçesinde, başvurucu hakkında beraat kararı veren jürinin "şüphenin mahkûmiyet için yeterli olmadığı" kanaatine vardığını, ancak "bu şüphenin tamamen ortadan kalktığından da söz edilemeyeceğini" ifade etmiştir.[45]

AİHM, bu tür ifadelerin beraat kararında ve jüri müzakerelerine ilişkin resmi tutanaklarda yer almadığına dikkat çekerek, bu durumun hem başvuranın suçsuzluğu hem de ilgili mahkemenin verdiği beraat kararının doğruluğu üzerinde şüphe uyandırdığını tespit etmiştir. AİHM'e göre, bir sanığın suçluluğuna dair şüpheler yalnızca ceza muhakemesi suç isnadının esasına ilişkin bir hükümle neticelenmeden önce dile getirilebilecektir. Beraat kararının kesinleşmesinden sonra verilen herhangi bir yargı kararında ise sanığın suçluluğu yönündeki şüphelere dayanılması hukuken kabul edilemez niteliktedir.[46]

Benzer bir mesele, Rushiti v Avusturya kararında da gündeme gelmiştir. Yaklaşık bir yıl tutuklu kaldıktan sonra, Avusturya'daki jüri sistemine göre yürütülen ceza muhakemesi sonunda, aleyhindeki delillerin suçluluğunu ortaya koymaya yeterli bulunmaması nedeniyle beraat eden başvurucu, beraat kararının kesinleşmesini takiben, tutukluluğunun haksız olduğu gerekçesiyle Avusturya iç hukukuna göre tazminat talebinde bulunmuştur.

[40] Yargıtay 13. CD., E. 2014/32524, K. 2014/37202, T. 29 Aralık 2014.

[41] Anayasa Mahkemesi Ali Atlı, B. no 2013/500, 20 Mart 2014, kn 35.

[42] Atlı (n 41), kn 34.

[43] *Minelli v İsviçre* (n 11), para 38.

[44] *Sekanina v Avusturya* Başvuru no 13126/87 (AİHM, 25 Ağustos 1993).

[45] *Sekanina v Avusturya* (n 44), para 29.

[46] Bkz. *Sekanina v Avusturya* (n 44), paras 30-31.

Ancak talebi değerlendiren mahkeme, jüri karar tutanağında yer alan "delillerin yetersizliği" ifadesine atıfla, şüphenin ortadan kalktığı ya da masumiyetin en azından muhtemel hale geldiği sonucuna ulaşılamayacağını belirterek talebi reddetmiştir.[47] AİHM, beraat kararı şüpheden sanık yararlanır ilkesi uyarınca verilmiş olsa dahi gerekçedekiler de dahil olmak üzere suçluluk kanaati oluşturacak her türlü şüphe beyanının, masumiyet karinesiyle bağdaşmayacağını ifade etmiştir.[48]

AİHM, Allen v Birleşik Krallık[49] davasındaki benzer bir tazminatın reddedilmesinde ise; farklı bir sonuca ulaşmıştır. Bu davada başvurucu, çocuğunu öldürme suçlamasıyla yargılanmış ve beraat etmiştir. Başvurucu, beraat kararının ardından, İngiltere Ceza Adalet Yasası'nın 133. maddesi uyarınca,[50] yalnızca "suçsuzluğu açıkça ortaya konmuş" kişiler için öngörülen ve "haksız yere kovuşturmaya uğramış kişilere" yönelik tazminata başvurmuştur. Bu talep başvurucunun ilgili koşulu karşılamaması sebebiyle reddedilmiş ve karar gerekçesinde, "masumiyetin açıkça ortaya konmadığı" ifade edilmiştir. AİHM Büyük Dairesi ise; tazminat talebinin reddine ilişkin bu ifadelerin başvurucunun suçluluğuna dair bir kanaat içerdiği sonucuna ulaşmamış; söz konusu ifadelerin yalnızca özel tazminatın ödenebilmesi için yeterli koşulların sağlanmadığına işaret ettiğini belirtmiştir.

Bu karar, AİHM'in masumiyet karinesine ilişkin yaklaşımında yalnızca kararın sonucuna odaklanmadığını; aynı zamanda fiili suçluluk izlenimi doğurabilecek ifadeler ile talebe konu ilgili kanunun şartlarının karşılanıp karşılanmadığının tespitine yönelik hukuki değerlendirmeler arasındaki sınırı çizmeye çalıştığını ortaya koymaktadır. İlgili davada mahkeme, yasanın beraat eden bir kişinin masumiyetini sorgulamadığı kanaatine vararak karinenin ihlal edilmediğine hükmetmiştir.

Bu yaklaşımın farklı bir yansıması, Cleve v Almanya[51] kararında görülmektedir. Bu davada başvurucu, kızına yönelik cinsel istismar suçlamasıyla yargılanmış; ancak eyalet mahkemesi, çocuğun ifadesinde olayların yeri, zamanı ve ayrıntıları konusunda eksiklikler tespit edildiği gerekçesiyle beraat kararı vermiştir. Buna karşın kararın gerekçesinde, çocuğun ifadesinin özü itibariyle gerçek bir olaya dayandığı ve sanığın kızına yönelik cinsel nitelikli fiillerde bulunmuş olmasının kuvvetle muhtemel olduğu yönünde ifadeler yer almıştır.[52] AİHM, her ne kadar hukuken bir beraat kararı verilmiş olsa dahi, kararın gerekçesinde kullanılan ifadelerin sanığın fiilen suçlu olduğu izlenimi vermesinin, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesinin 2. fıkrasında düzenlenen masumiyet karinesini ihlal ettiğini belirtmiştir.

AİHM masumiyet karinesinin, haklarındaki ceza sorumluluğunu gerektirebilecek suç isnadı beraatle ya da takipsizlikle sona ermiş kişilerin, yetkili makamlar tarafından hala suçluymuş gibi muamele görmemesini sağlamak boyutuna da dikkat çekmektedir.[53] Bu bağlamda, kişinin itibarı ve kamuoyu algısı da korunmalıdır.[54] Medya yönünden bakıldığında; beraat ve mahkumiyetten başka bir sebeple sonuçlanmış davalar ile ilgili kamu otoritelerinin suçluluk iması yapması ihlale sebep olacaktır.

[47] *Rushiti v Avusturya* Başvuru no 28389/95 (AİHM 21 Mart 2000), para 25.

[48] *Rushiti v Avusturya* (n 47), para 31.

[49] Bkz. *Allen v Birleşik Krallık* (n 14).

[50] İngiltere Ceza Adalet Yasası 1988 (Criminal Justice Act 1988) madde 133.

[51] Bkz. *Cleve v Almanya* Başvuru no 48144/09 (AİHM, 15 Ocak 2015), paras 45-47. *Cleve v Almanya* kararı yorumu için bkz, Helmut Satzger, 'Verletzung der Unschuldsvermutung durch Freispruch' (2016) 38 JURA - Juristische Ausbildung.

[52] *Cleve v Almanya* (n 51), para 94.

[53] Bkz. *Allen v Birleşik Krallık* (n 14), para 94.

[54] Bkz. *Allen v Birleşik Krallık* (n 14), para 94.

3. Masumiyet Karinesine Uyma Yükümlülüğü

Masumiyet karinesinin etkisi yalnızca yargı mercileriyle sınırlı değildir; ceza muhakemesi sürecine etkide bulunabilecek tüm kamu makamları açısından bağlayıcıdır.[55] AİHM, Poncelet v Belçika[56] kararında bu ilkenin kapsamını idari denetim mercilerine kadar genişletmiştir. Olayda belediyede görevli bir başmüfettiş, henüz mahkûm edilmemiş olan başvurucu hakkında, kasti hareket ettiğini ve dolandırıcılık eylemlerine karıştığını ileri süren sert ifadeler içeren bir denetim raporu hazırlamış ve bunu doğrudan savcılığa iletmiştir. Bu önyargılı rapor doğrultusunda ceza soruşturması başlatılmış ve yargı mercileri, başmüfettişin ithamlarını yeterince tarafsızlıkla incelemeksizin yargılama sürecine dâhil etmiştir.

AİHM, bu durumun başvurucunun toplum önünde suçlu gibi gösterilmesine yol açarak masumiyet karinesinin ihlaline sebebiyet verdiğini belirtmiştir. Kararda, sadece mahkemelerin değil, devlet adına hareket eden tüm görevlilerin ve birimlerin de kişilere yönelik suçlayıcı tutumlarında özenli bir dil kullanmaları ve hüküm kesinleşmeden suç sabitmiş gibi değerlendirmelerden kaçınmaları gerektiği vurgulanmıştır. Böylece, masumiyet karinesi ceza muhakemesinin yalnızca sonuç aşamasını değil, başından itibaren tüm süreci ve bu sürece etki edebilecek tüm kamu makamlarının tutumlarını kapsayan bir güvence olarak ele alınmıştır.

Anayasa Mahkemesi de; kişinin ceza gerektiren suç isnadı altında olduğu sürece hakkında kesin hüküm verilinceye kadar erken açıklamalarda bulunulmaması; bunun ceza yargılamasıyla kısıtlı olmadığı ve ceza yargılamasıyla eş zamanlı olarak devam eden bütün adli ve idari işlemlerde geçerli olduğu[57] mahkumiyet dışında bir karar verildiğinde ise masumiyet karinesinin kişinin masumiyetinden şüphe duyulmamasının sağlanması, kamu mercilerinin kişinin toplum nazarında suçlu olduğu izlenimini uyandıracak işlem ve uygulamalardan kaçınması gerektiği görüşündedir.[58]

Doktrinde medya gibi dış aktörlerin de bu ilkeye uygun davranması gerektiği belirtilmiştir.[59] Devletin masumiyet karinesi ilkesini korumak açısından pozitif yükümlülüğü bulunduğu kabul edilirse;[60] bu yükümlülüğün varlığı, yalnızca hak ihlallerinden kaçınmayı değil; aynı zamanda bu hakkın etkin biçimde kullanılabilmesi, korunması ve olası ihlallerin önlenmesi amacıyla devletin aktif önlemler almasını da gerekli kılmaktadır.

AİHM, bazı medya kampanyalarının yargılamanın adil bir şekilde yürütülmesini olumsuz etkileyebileceğini ve bu durumun devletin sorumluluğunu doğurabileceğini kabul etmektedir.[61] Mahkemeye göre, bu tür etkiler hem AİHS'nin 6. maddesinin birinci fıkrası uyarınca mahkemelerin tarafsızlığı bakımından, hem de aynı maddenin ikinci fıkrası kapsamında güvence altına alınan masumiyet karinesi yönünden ihlal oluşturabilir.[62] Bununla birlikte Mahkeme uygulamada değerlendirdiği somut olaylarda, özel televizyon kuruluşlarının bağımsız olduğu; yayınların veya gözaltı görüntülerinin kamuoyunu bilgilendirme sınırlarını aşmadığı, mahkemelerdeki hakimlerin bu yayınlardan etkilenmiş olmasıyla ile ilgili kanıt olmadığı, bu yayın-

[55] Ergüne (n 8) 61; Barrot (n 3) 701. *Allenet de Ribemont v Fransa* (n 11), para 36 vd.; *Natsvlishvili ve Togonidze v Gürcistan* Başvuru no 9043/05 (AİHM, 29 Nisan 2014), para103; *Kuzmin v Rusya* Başvuru no 58939/00 (AİHM, 18 Mart 2010), paras 51-63; *Daktaras v Litvanya* Başvuru no 42095/98 (AİHM, 10 Ekim 2000), para 42; *Konstas v Yunanistan* Başvuru no 53466/07 (AİHM, 24 May 2011), para 32.

[56] *Poncelet v Belçika,* NJW 2011, 1789 ff.

[57] Anayasa Mahkemesi Mehmethan Kamburoğlu B. no 2019/27554, 31 Ocak 2024, kn 26; Galip Şahin B. no 2015/6075, 11 Haziran 2018, kn 39.

[58] Şahin (n 57), kn 40, Kamburoğlu (n 57), kn 27.

[59] Ergüne (n 8) 61; Asuman Aytekin, 'Ceza Muhakemesi Hukukunda Suçsuzluk Karinesi ve Susma Hakkı' (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı 2000) 59; Önder Tozman, 'Suçsuzluk Karinesi: Türk Hukukundaki Sonuçları' 337 vd; Pınar Memiş, 'Adil Yargılanma Hakkının Unsuru Olarak Masumiyet Karinesi' (Yüksek Lisans Tezi, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı 2003) 88.

[60] Devletin masumiyet karinesini ve lekelenmeme hakkını korumak için pozitif yükümlülüğü olduğu görüşü için bkz karşı oy; Yargıtay 18. CD, E 2019/2369 K 2019/10606 T 17 Haziran 2019.

[61] *Natsvlishvili ve Togonidze v Gürcistan* (n 55), para 105; *Abdulla Ali v Birleşik Krallık* Başvuru no 30971/12 (AİHM, 30 Haziran 2015), para 90.

[62] *Shuvalov v Estonya* Başvuru no 39820/08 ve 14942/09 (AİHM, 29 Mayıs 2012), para 82; *Ninn-Hansen v Danimarka* Başvuru no 28972/95 (AİHM, 18 Mayıs 1999); *Anguelov v Bulgaristan* Başvuru no 45963/99 (AİHM, 14 Aralık 2004).

lara kamu otoriteleri tarafından yön verildiğine dair yeterli delil bulunmadığı gibi gerekçelerle; başvuruları saldırgan nitelikte bir medya kampanyası olarak nitelendirmemektedir.[63]

AİHM, olumsuz basın yayınlarının yargılamanın adilliğine etkisini değerlendirirken söz konusu yayınların kamu makamlarına atfedilip edilemeyeceğini veya onlardan kaynaklanıp kaynaklanmadığını esas almakta; üçüncü kişiler konumundaki medya organlarının tek başına adil yargılamayı ihlal etmesinin nadir olduğunu belirtmektedir.[64] Mahkemeye göre kamu makamlarının açıklamaları, kaynağı itibarıyla okuyucu nezdinde daha yüksek bir otorite olarak kabul edilebileceğinden, tarafsızlık değerlendirmesinde daha büyük ağırlık taşımaktadır.[65] Buna karşılık, medya kaynaklı önyargılı yayınlar ancak kamu makamlarının yönlendirici veya belirleyici bir rolü varsa doğrudan sorun olarak görülmektedir.[66] Mahkeme, şimdiye dek yalnızca medyanın kendi faaliyetleri nedeniyle AİHS'in 6. maddesinin ihlalini tespit ettiği bir örneğin kendisine sunulamadığını ifade etmektedir.[67]

Ancak, dijital medya ekosisteminin ulaştığı erişim kapasitesi ve sosyal medya platformlarının anlık etkileşim gücü dikkate alındığında, bu yaklaşımın günümüz koşullarında masumiyet karinesini korumada yetersiz kalabileceği söylenebilecektir. Özellikle çevrim içi içeriklerin sürekliliği, algoritmik yönlendirmeler ve kullanıcının algısını, yalnızca kendi dünya görüşünü pekiştiren bilgilerle besleyen yankı odası (echo chamber) etkisi, mahkeme dışı aktörlerce oluşturulan önyargılı söylemlerin uzun süreli olarak kamuoyu gündeminde kalmasına, önyargıların pekişmesine ve yargılamaya dolaylı baskı oluşturmasına yol açabilmektedir.[68] Bu tür durumlarda, kamu otoritelerinin doğrudan müdahalesi olmasa dahi, medyanın tek başına yürüttüğü yoğun kampanyaların da masumiyet karinesi kapsamında değerlendirilmesi gerektiği, modern ceza muhakemesi ilkelerinin gereği olarak tartışmaya açılmalıdır.[69]

Alman doktrininde de, AİHS m. 6 (2) kapsamında güvence altına alınan masumiyet karinesinin üçüncü kişiler üzerinde etkisinin bulunup bulunmadığı ve varsa bunun sınırları tartışılmaktadır. Hakim görüş, bu güvencenin özel kişilere karşı doğrudan bir üçüncü taraf etkisi doğurmadığını savunmaktadır.[70] Buna karşılık, Federal Anayasa Mahkemesi içtihadında ve doktrindeki ağırlıklı görüşte, masumiyet karinesinin bir insan hakkı ve sözleşmesel güvence olarak en azından dolaylı üçüncü taraf etkisine sahip olduğu kabul edilmektedir.[71] Bu yaklaşıma göre, özellikle medya organlarının ve diğer bireylerin eylemleri de AİHS m. 6/2'de düzenlenen haklar çerçevesinde değerlendirilebilecektir.[72] Masumiyet karinesi mutlak nitelikte olmasa da, basın, yayın ve sinema özgürlüğü ile sanığın kişilik hakları arasındaki denge değerlendirmesinde, kamunun bilgi alma hakkını belli ölçüde sınırlayan ve yönlendiren bir unsur olarak dikkate alınmaktadır.[73]

Bununla birlikte, AİHS ihlali sonuçta yalnızca devletler nezdinde sorumluluk doğurmaktadır. Mahkeme üçüncü kişilere doğrudan yaptırım uygulamamaktadır. Ancak özel aktörlerin masumiyet karinesini zedeleyen davranışlarının, devletlerin pozitif yükümlülüklerine aykırı olarak adil yargılamayı engellemesi halinde,

[63] *Natsvlishvili ve Togonidze v Gürcistan* (n 55), para 105.

[64] *Abdulla Ali v Birleşik Krallık* (n 61), para 90.

[65] *Allenet de Ribemont v Fransa* (n 11), paras 39-41.

[66] *Sutyagin v Rusya* Başvuru no 30024/02 (AİHM, 8 Temmuz 2008); *Beggs v Birleşik Krallık* Başvuru no 25133/06 (AİHM, 6 Kasım 2012), para 127.

[67] *Abdulla Ali v Birleşik* Krallık (n 61), para 91.

[68] Benzer yönde bkz. Ulutürk (n 18) 68.

[69] Masumiyet karinesinin medya karşısında yeterli olarak korunamadığı değerlendirmesi için bkz. Uysal (n 10) 63.

[70] Frank Saliger, 'Aushöhlung der Unschuldsvermutung durch gezielte Öffentlichkeit?' (2013) 96 Kritische Vierteljahresschrift für Gesetzgebung und Rechtswissenschaft 173, 179.

[71] Saliger (n 70) 179. Alman Federal Anayasa Mahkemesi Kararları için bkz. BVerfGE 35 202 (232); BVerfG NJW 2009, 350 (351); BVerfG ZUM 2010 243 (246).

[72] Saliger (n 70) 179.

[73] Saliger (n 70) 179.

devletlerin sorumluluğuna gidilebilecektir. Özellikle damgalayıcı etkinin ciddi bir şekilde ortaya çıktığı ve devletlerin engelleme yükümlülüklerini yerine getirmediği durumlarda, dolaylı üçüncü taraf etkisi aracılığıyla masumiyet karinesinin de ihlalinin söz konusu olacağı ve bu bağlamda devletlerin sorumluluğunun doğacağı kanaatindeyiz.[74]

Anayasa Mahkemesi de Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi gibi, masumiyet karinesinin kamu otoritelerinin ceza muhakemesiyle bağlantılı olarak gerçekleştirdikleri ve adil yargılanma hakkını zedeleme potansiyeli taşıyan suçlayıcı fiil ve işlemler karşısında kişiyi korumayı amaçladığını belirterek, bu karineye riayet etmekle yükümlü olanlara yönelik bir sınır çizmiştir.[75] Anayasa Mahkemesi masumiyet karinesinin, kamu görevlilerinin veya otoritelerinin eylemleriyle ihlal edilebileceğini buna karşılık, şeref ve itibar hakkının, herkes tarafından ihlal edilebilecek nitelikte olduğunu ve daha geniş bir kapsama sahip olduğunu kabul etmektedir.[76]

B. Lekelenmeme Hakkı Kavramı

Masumiyet karinesi, suç isnadı altında bulunan kişiyi yalnızca yargılama makamlarının peşin hükümlü yaklaşımına karşı değil, toplum nezdinde suçlu ilan edilmesine veya öyle algılanmasına neden olabilecek her türlü damgalamaya karşı da korumaktadır.[77] Bu yönüyle karine, hem usuli güvenceleri hem de insan onuru ve manevi varlığın korunmasını kapsayan çift fonksiyonlu bir işlev görmektedir.[78]

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, bir kararında masumiyet karinesi bağlamında ihlalin değerlendirilmesinde kişinin suçlu olarak etiketlenip etiketlenmediğini (labelled as guilty) ve bunun onu kamuoyu nezdinde damgalayacak (stigmatized in public opinion) ya da yargılamayı peşinen etkileyecek biçimde gerçekleşip gerçekleşmediğini incelediğini açıkça ortaya koymaktadır.[79] Bu bağlamda lekelenmeme hakkı, bireyin kesin hükümle mahkûm edilmeden önce suçlu olarak etiketlenmesine karşı koruma sağlamaktadır; hakkın nihai amacı ise bu etiketlemenin toplum nezdinde doğuracağı damgalayıcı etkiyi (stigmatisierende Wirkung/stigmatization) önlemektir. Damgalayıcı etkinin kapsamı ilerleyen bölümlerde ayrıntılı olarak incelenecektir.

Lekelenmeme hakkı, bu yönüyle kişinin toplum içindeki itibarı, şerefi ve onurunu korumaktadır ve masumiyet karinesinin şeref ve itibar hakkıyla örtüştüğü ikinci boyutunu oluşturmaktadır. Bu nedenle lekelenmeme hakkı hem literatürde hem de ulusal yargı kararlarında masumiyet karinesinin bir alt başlığı,[80] unsuru,[81] uzantısı,[82] gereği[83] ve sonucu[84] olarak nitelendirilmektedir.[85] Dolayısıyla doktrinde yeknesak bir nitelendirme yoktur. Farklı görüşler hakkın konumunu çeşitlendirmektedir.

---

[74] Devletin masumiyet karinesini bertaraf eden medya kampanyalarını engellemesi gerektiği görüşü için bkz. Uysal (n 10) 64; Dilara Yüzer, 'Basın Yoluyla Adli Haberlerin Verilişi ve Suçsuzluk Karinesi' (2014) 15 Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1653, 1674; Üzülmez (n 6) 53 vd; Akif Yıldırım, 'Anayasa Mahkemesi Uygulamasında Masumiyet Karinesi' [2017] Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi 491, 510.

[75] Anayasa Mahkemesi Tugay Kırşehirli B. no 2017/27041, 11 Aralık 2019, kn 24.

[76] Anayasa Mahkemesi S.M. [GK] B. no 2016/6038, 20 Haziran 2019 kn 21-22; Kırşehirli (n 75), kn 24.

[77] Yargıtay 18. CD 17 Haziran 2019 (n 60); ayrıca bkz. Ergüne (n 8) 26–27; Çayan (n 12) 67.

[78] Fatih Akıncı, 'Lekelenmeme Hakkı' (2020) 177–202 Türkiye Adalet Akademisi Dergisi 186; Uysal (n 10) 135. Lekelenmeme hakkının insan onurunu koruduğu görüşü için bkz. Devrim Güngör, 'İnsan Onuru Bağlamında Lekelenmeme Hakkı', *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı Sempozyumu* (TC Adalet Bakanlığı 2022) 66; Hasan Tahsin Gökcan, 'Bireysel Başvuru Temelinde Lekelenmeme Hakkı', *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı Sempozyumu* (TC Adalet Bakanlığı 2022) 84.

[79] Gemeinnützige Privatstiftung *Anas Schakfeh v Avusturya* (dec.) Başvuru no 37777/22 (AİHM, 9 Mayıs 2023) [19].

[80] Ergüne (n 8) 93.

[81] Önok (n 7) 105; Yüzer (n 74) 1678; Naim Karakaya, 'Lekelenmeme Hakkı' (2015) 3 Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi 311, 311.

[82] Yargıtay 13. CD 29 Aralık 2014 (n 40).

[83] Akıncı (n 78) 179.

[84] Y. 18. CD 17 Haziran 2019 (n 60); Yargıtay 18. CD E 2019/1547 K 2019/10878 T 19 Haziran 2019; Y. 13. CD 29 Aralık 2014 (n 40); Gökcan (n 78) 84; Akıncı (n 78) 183.

[85] Ergüne (n 8) 93.

Lekelenmeme hakkının; masumiyet karinesinin yanında kişinin varlığını koruyup geliştirme ve kendini gerçekleştirme hakkı (AY m. 17) ile de bağlantılı olduğu değerlendirilebilir.[86] Bir görüşe göre lekelenmeme hakkı; masumiyet karinesini genişleten bir ilkedir.[87] Bazı Anayasa Mahkemesi kararlarının, lekelenmeme hakkına bağımsız bir koruma işlevi atfettiği görülmektedir.[88] Aynı şekilde Yargıtay; masumiyet karinesinin lekelenmeme hakkını da kapsadığını, ancak lekelenmeme hakkının ondan bağımsız ve farklı bir hak niteliği taşıdığını kabul etmektedir.[89]

Yargıtay, lekelenmeme hakkını kişinin ceza muhakemesindeki en önemli haklarından biri olarak nitelendirmektedir.[90] Bu hakkın içeriğini; hakkında soruşturma veya kovuşturma yürütülen kişinin, bu işlemler nedeniyle şeref ve haysiyetinin zarar görmemesi, toplum içindeki saygınlığının korunması ve henüz kesin hükümle suçluluğu sabit olmamış bir kimsenin masumiyetini zedeleyecek veya onu kamuoyu nezdinde mahkûm edecek her türlü davranıştan kaçınılması gerekliliği şeklinde tanımlamaktadır.[91] Bu tanımda, lekelenmeme hakkının özellikle damgalayıcı etkileri önleme işlevi ön planda tutulmaktadır. Yargıtay ayrıca, masumiyet karinesi gibi lekelenmeme hakkının da, kişiler hakkında soruşturma başlatılması ihtimali bulunan adli süreçlere karşı, soruşturma evresi başlamadan önce dahi koruma sağlaması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu yaklaşım; önceki başlıkta ele alınan AB Direktifi düzenlemesi ve AİHS yaklaşımı ile paraleldir.[92]

Daha önce sözü edildiği gibi soruşturmanın gizliliği ilkesi lekelenmeme hakkının korunmasına dolaylı katkı sağlayan önemli bir muhakeme kuralı olarak işlev görmektedir. Lekelenmeme hakkı kapsamında 1/2/2018 tarih ve 7078 sayılı kanunla CMK'nın 158. maddesinin 6. fıkrasında yapılan değişiklikle; soruşturmaya yer olmadığı kararı (SYOK) hukukumuza getirilmiş ve bu düzenleme ile kişilerin haksız suç isnatlarına karşı korunması amaçlanmıştır. Buna göre, ihbar veya şikâyete konu fiilin suç oluşturmadığının herhangi bir inceleme yapılmaksızın açıkça belli olması ya da ihbar ve şikâyetin yalnızca soyut ve genel ifadelerden ibaret bulunması hâlinde, soruşturma açılmamasına karar verilmektedir. Kanuna göre bu durumda, ilgili kişi hakkında şüpheli sıfatı dahi tesis edilmeyecektir.

Bu çerçevede 2024 yılı Adalet İstatistikleri, lekelenme riskinin güncel düzeyini değerlendirmek bakımından önemli göstergeler sunmaktadır.[93] 2024 yılı itibarıyla Cumhuriyet başsavcılıklarına gelen ihbar dosyası sayısı 325.354 olarak kaydedilmiştir.[94] Bu ihbar dosyalarından 286.702 tanesi karara bağlanmış, karara bağlananların 241.494'ü hakkında SYOK verilmiştir.[95] Yani karara bağlanan dosyaların %84,23'ü SYOK'tur. Bu sonuç haksız suç isnatlarının yaygınlığını ve lekelenme riskinin boyutlarını göstermektedir. Asılsız sayılabilecek ihbarların soruşturma makamlarını bile meşgul ettiği göz önünde bulundurulduğunda bu oranın sosyal medya üzerinden yapılan ithamların güvenilirliği için ciddi bir sorun olduğu söylenebilecektir. Ayrıca uygulamada, gizli olması gereken soruşturma aşamalarına dair bilgilerin çeşitli yollarla kamuoyuna ve özellikle medyaya yansımasının, bireylerin ağır lekelenme riskleriyle karşı karşıya kalmasına neden olabileceği değerlendirilmelidir.

[86] Gökcan (n 78) 84.

[87] Tanrıvermiş (n 6).

[88] Gökcan (n 78) 84.

[89] Y. 18. CD 19 Haziran 2019 (n 84).

[90] Y. 13. CD 29 Aralık 2014 (n 40).

[91] Y. 13. CD 29 Aralık 2014 (n 40).

[92] Directive (EU) 2016/343, para 12.

[93] Benzer bir değerlendirme için bkz. Hakan Kızılarslan, 'Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığı Kararları (SYOK) ve Hukukumuzda Gelinen Aşamaları', *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı Sempozyumu* (TC Adalet Bakanlığı 2022) 224.

[94] T.C. Adalet Bakanlığı, 'Adalet İstatistikleri 2024' (Ankara 2024) 16 Tablo 12.

[95] T.C. Adalet Bakanlığı, 'Adalet İstatistikleri 2024' (Ankara 2024) 16 Tablo 12.

Cumhuriyet başsavcılıklarında yürütülen soruşturmalarda kovuşturmaya yer olmadığına dair karar (KYOK) oranı ise %54,6 olarak gerçekleşmiştir.[96] Bu oran, suç isnadına maruz kalan bireylerin en az yarısının kamu davasına konu edilmeden aklandığını göstermektedir. Dolayısıyla; bu kişilerin medyada suçlu olarak lanse edilmesinin söz konusu olduğu durumlarda, damgalama etkisi boyutuyla mağduriyetin ne kadar fazla olabileceği değerlendirilmelidir.

Son olarak, 2024 yılı Adalet İstatistikleri, soruşturma ve kovuşturma süreçlerinde lekelenmeme hakkının önemini ve medya pratiği ile ceza muhakemesi ilkeleri arasında derin bir dengeleme ihtiyacı bulunduğunu göstermektedir. Yüksek SYOK, KYOK oranları ve ihbarların yaygınlığı, medyada erken dönemde çıkan haberlerle masum bireylerin lekelenmesinin mümkün olduğunu göstermektedir. Bu durumun önüne geçilmesi için gerek soruşturma gizliliğinin etkin biçimde korunması, gerekse medya yayıncılığına yönelik etik sınırların güçlendirilmesi ve son olarak yapıcı gazeteciliğe (constructive journalism) teşvikin kaçınılmaz bir gereklilik olduğu görülmektedir.

Ortaya çıkan bu tablo, lekelenmeme hakkının hangi hukuki temeller üzerinde yükseldiğinin ve hangi koruma mekanizmalarıyla desteklenmesi gerektiğinin yeniden değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır.

İç hukukta şekillenen lekelenmeme hakkı, farklı hukuki kaynaklardan beslenen çok katmanlı bir koruma ilkesidir. Uygulama alanı ve görünürlüğü en çok masumiyet karinesi bağlamında olsa da; özü itibarıyla özel hayatın gizliliği ve itibar hakkı gibi temel kişilik haklarıyla da örtüşmektedir. Bu yönüyle lekelenmeme hakkı, başlangıçta masumiyet karinesi zemininde boy gösteren ancak dalları kişilik haklarının koruma alanına da uzanan köklü bir ağaca benzetilebilir. Dolayısıyla, bu hakkın masumiyet karinesiyle kesiştiği durumlarda ceza muhakemesine özgü güvencelerden yararlanması; diğer hallerde ise kişilik hakları temelinde değerlendirilmesi gerekir.

Lekelenmeme hakkı, masumiyet karinesinin gölgesinin altına düştüğü hallerde; masumiyet karinesinde olduğu gibi muhakeme öncesi ve sonrasını kapsayacak şekilde uygulanmalıdır.[97] Bu konuda masumiyet karinesi bağlamında yapılan açıklamalar, lekelenmeme hakkının kapsamı bakımından da geçerliliğini korumaktadır. Karine kapsamına girmeyen hallerde ise; AİHS m. 6/2'nin güvencelerinden yararlanmayacak; somut olaya özel değerlendirme yapılacaktır.

C. Şeref ve İtibar Hakkı Kavramı

Kaynağını insan onurundan alan şeref ve itibar hakkı, Anayasa'nın 17. maddesinin güvence altına alınan insanın "manevi varlığı" kapsamında yer almakta olup, amacı bireyin kişilik haklarının her türlü saldırıya karşı korunmasıdır.[98]

Masumiyet karinesi ile şeref ve itibar hakkı, farklı normatif kaynaklara dayanmakla birlikte, bazı durumlarda aynı olgusal temelden hareketle birlikte ihlal edilebilir. Anayasa Mahkemesi de kararlarında, bu iki hakkın bazı durumlarda kapsam bakımından örtüşebileceğini ifade etmektedir.[99] Bununla birlikte Mahkeme, masumiyet karinesinin ceza muhakemesine bağlı olarak kamu otoritelerinden gelen ve adil yargılanma hakkını zedeleyebilecek nitelikteki suçlayıcı fiil ve işlemlere karşı bireyi korumayı hedefleyen daha özel bir güvence olduğunu, buna karşılık şeref ve itibar hakkının, yalnızca kamu makamlarının değil, herkesin fiil ve işlemleriyle ihlal edilebilecek nitelikte daha geniş kapsamlı bir hak olduğunu açıkça vurgulamaktadır.[100]

[96] T.C. Adalet Bakanlığı, 'Adalet İstatistikleri 2024' (Ankara 2024) 17 Tablo 14.

[97] Y. 18. CD 17 Haziran 2019 (n 60); ayrıca bkz. Ergüne (n 8) 26; Çayan (n 12) 67.

[98] Kırşehirli (n 75), kn 35; Gökcan (n 78) 86.

[99] Kırşehirli (n 75), kn 24.

[100] Kırşehirli (n 75), kn 24.

AİHM, AİHS m. 6/2'de öngörülen masumiyet karinesi güvenceleri ile, özellikle beraat eden veya yargılaması düşen kişilerin kamuoyu nezdindeki saygınlıklarının ve itibarlarının korunması bakımından, AİHS m. 8 kapsamında güvence altına alınan özel hayatın ve itibarın korunması arasında belirli ölçüde bir örtüşme bulunduğunu kabul etmektedir.[101]

Bu açıklamalardan yola çıkarak; lekelenmeme hakkı bu çalışmada, masumiyet karinesi ile şeref ve itibar hakkı arasında yer alan kavramsal bir kesişim alanı olarak değerlendirilmektedir. Lekelenmeme hakkının masumiyet karinesine bakan yönü; ceza hukuku bağlamında bir suç isnadı ile ilgili olarak; adil yargılama hakkını zedeleyebilecek şekildeki suçlayıcı açıklama veya işlemlere karşı kişinin korunmasıyken; şeref ve itibar hakkına bakan yönü ise; kişinin itibarı üzerinde esaslı olumsuz etkiler doğuran her türlü fiil, işlem ve söylemdir.

Bu nedenle, lekelenmeme hakkına ilişkin şikâyetler, eğer başvurucu hakkında ceza gerektiren bir suç isnadı bulunmuyorsa ya da mahkeme önünde bir ceza davası görülmüyorsa, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesinin ikinci fıkrası kapsamında değil, özel hayatın ve itibarın korunması hakkı çerçevesinde Sözleşme'nin 8. maddesi kapsamında değerlendirilmektedir.[102] Nitekim AİHM, bu tür durumlarda söz konusu hakkı itibar hakkı "the right to protection of reputation" başlığı altında ele almaktadır. Anayasa Mahkemesi, Yargıtay'ın aksine genel olarak lekelenmeme hakkı terimini kullanmayı tercih etmemekte; masumiyet karinesi ve itibar hakkı kavramları üzerinden içtihat kurmaktadır. Ancak içtihat bütünlüğü dikkate alındığında, mahkemenin bu iki hakkın kesiştiği noktalarda lekelenmeme hakkı yönünden dolaylı bir koruma sağladığı görülmektedir.

Anayasa Mahkemesinin terim seçimleri ile ilgili bu yaklaşımı; AİHM uygulamasıyla da paralellik arz etmektedir. Bu doğrultuda, Anayasa Mahkemesi masumiyet karinesinin ve itibar hakkının hangi hallerde uygulanacağı ile ilgili içtihat geliştirmiştir. Mesela; mahkeme, 6284 sayılı Kanun kapsamında verilen tedbirlere ilişkin mahkeme kararlarında sıklıkla kullanılan "şiddet uygulayan" ifadesinin, masumiyet karinesi mi yoksa itibar hakkı kapsamında mı değerlendirileceğini somut olayın şartlarının, kriterlere uygunluğunu değerlendirerek karar vermektedir. Böylelikle aynı ifade bir kararda masumiyet karinesinin ihlali olarak görülürken; başka bir kararda itibar hakkı ihlali olarak görülebilmektedir.

Örneğin, Anayasa Mahkemesinin 20.06.2019 tarihli kararında 'şiddet uygulayan' ifadesi masumiyet karinesi ihlali olarak görülürken; 11.12.2019 tarihli T.K. kararında masumiyet karinesi incelenmemiş, bunun yerine, aynı ifade itibar hakkı bağlamında incelenip karara bağlanmıştır.

S.M. kararında, kişilerin huzur ve sükûnunu bozma suçundan yürütülen ceza soruşturması kapsamında; aile hukukundan kaynaklanan ve medeni hak ve yükümlülükler kapsamında kalan 6284 sayılı Kanun uyarınca tedbir kararı verilmiştir.[103] Daha sonra Cumhuriyet savcılığı, huzur ve sükunu bozma suçundan kamu davası açılmasına gerek bulunmadığı gerekçesiyle kovuşturmaya yer olmadığına karar vermiştir.[104] Anayasa Mahkemesine göre, masumiyet karinesinin medeni hak ve yükümlülükler kapsamında yürütülen bir yargılamada uygulanabilmesi, başvurucunun bu yargılama ile hakkında devam eden ya da sona ermiş bir ceza muhakemesi arasında bağlantı bulunduğunu ortaya koymasına bağlıdır.[105] Olayda, tedbir kararını veren ve itirazı değerlendiren mahkemelerin ceza soruşturmasına açıkça atıf yapması, Anayasa Mahkemesi tarafından ceza muhakemesi ile hukuk muhakemesi arasında bağlantı bulunduğu şeklinde değerlendirilmiş ve bu suretle

[101] Bkz. *Allen v Birleşik Krallık* (n 14), para 94; *Zollman v Birleşik Krallık* Başvuru no 62902/00, AİHM 2003-XII; *Taliadorou ve Stylianou v Kıbrıs* Başvuru no 39627/05 ve 39631/05 (AİHM 16 Ekim 2008), paras 27-56 ve 59.

[102] Gökcan (n 78) 86.

[103] S.M. (n 76), kn 10-11.

[104] S.M. (n 76), kn 12.

[105] S.M. (n 76), kn 38.

masumiyet karinesinin somut olay bakımından uygulanabilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sonuç olarak; tedbir kararında kullanılan "şiddet uygulayan" ifadesinin, ceza muhakemesi bağlamında suçluluk ima ettiği sonucuna ulaşılmış Anayasa'nın 36. maddesi ile 38. maddesinin dördüncü fıkrasında garanti altına alınan masumiyet karinesinin ihlal edildiğine hükmedilmiştir.

T.K. kararında ise, başvurucu hakkında herhangi bir ceza soruşturması başlatılmadığı açıkça belirtilmiştir.[106] Anayasa Mahkemesi, ceza muhakemesine ilişkin bir unsurun bulunmadığı bir olayda masumiyet karinesinin uygulanamayacağı gerekçesiyle başvuruyu bu yönden incelememiş; buna karşılık, karar metinlerinde kullanılan "şiddet uygulayan" ifadesinin başvurucunun kişilik haklarına zarar verdiği sonucuna ulaşarak ihlali Anayasa'nın 17. maddesi kapsamındaki şeref ve itibar hakkı bağlamında değerlendirmiştir.[107]

Her iki kararda da dikkat çekici ortak yön, Anayasa Mahkemesi'nin "şiddet uygulayan" ifadesinin 6284 sayılı Kanun'daki teknik anlamının ötesinde, toplumsal algıda suçluluk çağrışımı yaratma potansiyeline sahip olduğunu kabul etmesidir. Mahkeme, bu ifadenin matbu şekilde kullanılmasının yerine her olayda somut bağlam gözetilerek ve dilin dikkatle seçilerek karar verilmesi gerektiğini vurgulamıştır.[108] Söz konusu ifade, masumiyet karinesinin uygulanamadığı hallerde dahi, bireyin şeref ve itibar hakkı bakımından korunması gereken bir unsur olarak değerlendirilmiştir.

Bu iki karar birlikte değerlendirildiğinde, Anayasa Mahkemesinin benzer mahkeme ifadelerine yönelik anayasal değerlendirmeyi, AİHM uygulamasına uygun olarak, somut olayın ceza hukuku ile bağlantısı olup olmamasına göre ayırdığı görülmektedir. Ceza hukuku ile bağlantı varsa masumiyet karinesi devreye girmekte; bağlantı yoksa şeref ve itibar hakkı kapsamında değerlendirme yapılmaktadır. Her iki durumda da mahkeme, 6284 sayılı Kanun'un teknik terminolojisinin kişilik haklarını zedelemeyecek biçimde kullanılmasını ve bu ifadelerin bağlamından koparılarak kamu nezdinde suçluluk algısı yaratmamasını anayasal güvence altına almıştır.

II. Medya Yoluyla Suçla Özdeşleştirme Pratikleri

A. Kavramlar

Masumiyet karinesinin medya aracılığıyla en açık ve tartışmasız ihlali, kamu otoriteleri tarafından yapılan suçlayıcı açıklamalardır. Ancak lekelenme süreci yalnızca devlet kaynaklı isnatlarla sınırlı değildir. Medya ve sosyal medya aracılığıyla yayılan içerikler de, henüz ceza muhakemesi süreci başlamadan toplumun bireyler hakkında kesin yargılara varmasına neden olmakta ve bu durum kalıcı itibar kayıplarına yol açabilmektedir.

Medya yayınlarının adil yargılanma hakkını ihlal edip etmediği değerlendirildiğinde, özellikle mahkemenin tarafsızlığının korunup korunmadığı önemli bir tartışma alanıdır. Jüri sisteminin geçerli olmadığı ceza muhakemesinde, profesyonel yargıçların tarafsız kalabileceği ve somut etkilenme belirtileri bulunmadıkça ihlalden söz edilemeyeceği yönünde aşağıda inceleceği üzere çeşitli içtihatlar mevcuttur. Ancak bu yaklaşım, kamuoyunun medya yoluyla şekillenen algısının birey üzerindeki damgalayıcı etkisini göz ardı etme riskini taşımaktadır.

Kamuoyuna yansıyan bilgilerin çoğu zaman nesnel biçimde değil, mevcut sosyal algılar ve önyargılar süzgecinden geçirilerek değerlendirildiği düşünüldüğünde, toplumsal önyargıların bireyin suçla özdeşleştirilmesi riskini artırması söz konusu olabilecektir. Medya tarafından yönlendirici bir haber dili kullanılması, bu önyargıları besleyerek bireyin suçla ilişkilendirilmesini kolaylaştırmakta ve damgalayıcı bir etki yarat-

[106] Kırşehirli (n 75), kn 16-30.

[107] Kırşehirli (n 75), kn 30-31.

[108] Kırşehirli (n 75), kn 43; S.M. (n 76), kn 38.

maktadır. AİHM, bu tür sistematik ve yoğun nitelikli medya süreçlerini bazı kararlarında saldırgan medya kampanyası "virulent press campaign" olarak adlandırmıştır.

Saldırgan medya kampanyası terimi, AİHM'in erken dönem içtihatlarında esasen yazılı ve görsel basını ifade edecek şekilde kullanılmıştır. Nitekim Ninn-Hansen v Danimarka kararında[109] Mahkeme, bazı durumlarda yoğun ve saldırgan bir basın kampanyasının yargılamanın adilliğini olumsuz etkileyebileceğini ve devletin sorumluluğunu doğurabileceğini belirtmiştir. Dolayısıyla bu örnekte kullanılan bağlam tamamen geleneksel basın üzerinden şekillenmiştir.

Bununla birlikte, sonraki dönemde mahkeme kavramı yorumlarken yalnızca basılı veya görsel basınla sınırlı kalmamış, televizyon ve çevrim içi yayınları da değerlendirme kapsamına almıştır. Örneğin aşağıda ayrıntılı olarak ele alınacağı üzere; G.C.P. v Romanya kararında başvurucu, kendisine yönelik saldırgan medya kampanyası ve kamu makamlarının açıklamaları nedeniyle masumiyet karinesinin ihlal edildiğini ileri sürmüş; mahkeme bu iddiayı kampanyanın "doğrudan medya organlarının kendi faaliyetlerinden" ve "kamu makamı açıklamalarından" kaynaklanan iki boyut üzerinden incelemiştir. Burada televizyon haberleri ve yazılı basın birlikte değerlendirilmiş, yayın türü yerine kampanyanın yoğunluğu ve etkisi ön planda tutulmuştur.

Dolayısıyla kavram teknik olarak yazılı ve görsel basını ifade etse de, AİHM uygulamasında adil yargılanma hakkına etkisi bakımından kapsamı fiilen genişlemiş, benzer etki gücüne sahip diğer medya araçlarını da içine alacak şekilde yorumlanmıştır. Bu nedenle çalışmada "virulent press campaign" ifadesi, hem teknik anlamı hem de Mahkeme'nin uygulamadaki geniş yorumu göz önünde bulundurularak "saldırgan medya kampanyası" şeklinde çevrilmektedir.

Alman hukukunda ise bu başlıkta ele alınacak ihlaller söz konusu olduğunda üç kavram öne çıkmaktadır. Bunlardan ilki, lekelenmeme hakkı bağlamında halihazırda değinilmiş olan "damgalayıcı etki" (stigmatisierende Wirkung) olgusudur. Damgalayıcı etki, bugün kişinin toplum nezdinde olumsuz bir etiketle anılmasına yol açarak sosyal dışlanma ve izolasyon riskini artıran, bu yönüyle kalıcı izler bırakabilen bir etki olarak tanımlanmaktadır.[110] Alman Federal Yargıtayının bir kararında özellikle özel yaşamın mahrem alanına, örneğin cinsel yaşamın ayrıntılarına ilişkin bilgilerin kamu yararı bakımından zorunlu olmadığı hâlde yayımlanması, bu tür bir etki ortaya çıkarma potansiyelini artırmaktadır.[111] Alman hukukundaki damgalayıcı etki yaklaşımı, Türk hukukunda "lekelenmeme hakkı" ile önemli ölçüde örtüşmektedir. Nitekim lekelenmeme hakkı, bir yönüyle masumiyet karinesine, diğer yönüyle ise kişilik haklarının ayrılmaz bir parçası olan itibar hakkına dayanmaktadır. Daha önce ifade edildiği üzere; lekelenmeme hakkı hem yargılama sürecinde suç isnadı altında bulunan kişinin "suçlu" gibi etiketlenmemesini hem de bu sunumun kişide kalıcı itibar kaybı yaratmamasını teminat altına almaktadır. Dolayısıyla lekelenmeme hakkının nihai amacı, damgalayıcı etkinin ortaya çıkmasını önlemektir.

İkinci kavram ise bağlamsal olarak Türkçeye "utanç prangası etkisi" (Prangerwirkung), veya sadeleştirilmiş olarak teşhirin "utanç etkisi" şeklinde çevrilebilir. Bu kavram, bireyin geniş bir kamu kitlesi önünde teşhir edilerek eleştirilere, hakaretlere ve küçültücü ifadelere maruz bırakılması anlamına gelmektedir. Böyle bir durumda hedef alınan kişinin dış dünyadaki itibarının zedelenmesinin yanında; kamuya açık aşağılanma nedeniyle psikolojik baskı altına girmesi söz konusu olmaktadır.[112] Kavramın kökeni, Almanca konuşulan bölgelerde Orta Çağ'da yaygın şekilde uygulanan bir cezaya dayanmaktadır.[113] Bu cezada mahkûm edilen

[109] *Ninn-Hansen v Danimarka* (n 62).

[110] BGH Urteil vom 19 März 2013 – VI ZR 93/12, MMR 2013, 807 Rn. 29, 32, 35.

[111] BGH Urteil vom 19 März 2013 (n 110) Rn. 35, 38.

[112] Stefanie Dörnhöfer, 'Am Digitalen Pranger' (2011) 2011 Jahrbuch Menschenrechte 106.

[113] Dörnhöfer (n 112) 106.

kişiler bir utanç direğine veya prangasına bağlanarak; halkın hakaretlerine, alaylarına ve bazen fiziksel saldırılarına maruz bırakılmaktaydı.[114] Bu uygulama yalnızca kamusal bir aşağılamaya yol açmakla kalmamakta, aynı zamanda mesleki itibarın yitirilmesi ve toplumdan dışlanma gibi kalıcı sosyal sonuçlar doğurmaktaydı.[115] Devlet açısından ise bu ceza ibreti âlem kabilinden, suçluların kamu düzeninin düşmanı olarak tanıtılması ve toplum gözünde damgalanması işlevini görmekteydi.[116] Modern ceza hukukunda önleme ve topluma kazandırma hedeflerinin, öç alma ve kısas düşüncelerinin yerini alması sonucunda cezalandırmanın amaçlarının değişmesiyle utanç prangası cezasının zamanla terk edildiği kabul edilmektedir.[117] Ancak fiili olarak utanç etkisi olgusu hala sürmekte ve medya yoluyla teşhir pratikleri ile özellikle masumiyet karinesini zedeleyen yayınların toplumsal sonuçlarını tanımlamak için kullanılmaya devam etmektedir.[118]

Teşhirin utanç etkisinin literatürde damgalama etkisine ikame olarak da kullanıldığı görülmektedir. Bu noktada antik Yunan ve Osmanlı ceza hukukundaki teşhir cezası dikkat çekici bir karşılaştırma imkânı sunmaktadır. Teşhir cezası; fail, suç ve cezanın toplum önünde ilan edilerek, kişinin, tarihsel tabir ile rezil rüsva edilmesi yönüyle Prangerwirkung'a benzerken, failin bazı suçlarda alnına damga (tamga) vurulması uygulaması ise doğrudan Stigmatisierung kavramının tarihsel kökeniyle örtüşmektedir.[119] Böylece teşhir cezası uygulaması, modern literatürde kullanılan damgalayıcı etki ve utanç prangası kavramlarının her iki boyutunu da bünyesinde birleştiren tarihsel bir örnek teşkil etmektedir.

Alman hukukunda yer alan üçüncü kavram, "gezielte Öffentlichkeit" terimidir. Kelime anlamı itibarıyla "hedefli aleniyet" olarak çevrilebilecek bu terimin, bağlamsal olarak "amaca matuf kamusal ifşa" anlamına geldiğini düşünmekteyiz. Bu olgu, ceza soruşturması veya kovuşturması sürerken, ceza muhakemesi organlarının, medyanın veya özel kişilerin, ceza muhakemesinin utanç etkisini (Prangerwirkung) muhakeme dışı amaçlarla kullanmak üzere hedefli bir şekilde araçsallaştırarak kamuoyuna taşımasını ifade etmektedir.[120] Alman hukukundaki tartışmada bu olgu; gözaltının kamuya açık şekilde sahnelenmesi, sınır tanımayan medya haberleri yapılması ve linç çağrısı gibi örneklerle somutlaştırılmaktadır.[121]

Kavramın ilk unsuru, iletimin "hedefli" (gezielt) olması; yani bilgi ve görüntülerin belirli bir toplumsal kesime veya geniş kamuoyuna, algı yaratma amacıyla bilinçli olarak sunulmasıdır. İkinci unsur ise, bu hedefleme aracılığıyla ceza muhakemesinin damgalayıcı/teşhirin utanç etkisinin araçsallaştırılmasıdır (instrumentalisieren).

Kanaatimizce burada araçsallaştırılan, aslında yalnızca ceza muhakemesinin damgalayıcı etkisi değildir; aynı zamanda kamuoyunun bizatihi kendisidir. Zira bu tür durumlarda kamuoyu, yalnızca pasif bir alıcı konumunda değildir. Aksine, belirli bir algı yaratmak amacıyla yönlendirilmekte, seçilmiş bilgi ve görüntülerle beslenmekte ve hedeflenen yargılama dışı amaca hizmet edecek biçimde seferber edilmektedir.

[114] Dörnhöfer (n 112) 106.

[115] Dörnhöfer (n 112) 106.

[116] Dörnhöfer (n 112) 106.

[117] Dörnhöfer (n 112) 106.

[118] Dörnhöfer (n 112) 106.

[119] Osmanlı Devletinde teşhir cezası uygulama örnekleri için bkz. Ahmet Kılınç, 'Klasik Dönem Osmanlı Devletinde Teşhir Cezası' [2015] International Journal of Science Culture and Sport 447. Antik Yunan'daki teşhir ve utanç (shaming, public ridicule) örnekleri için bkz. Sara Forsdyke, 'Street Theatre and Popular Justice in Ancient Greece: Shaming, Stonning and Starving Offenders Inside and Outside the Courts' Oxford University Press 3. Antik Yunan ve Roma'daki literal anlamda damgalama (branding, tattooing) örnekleri için bkz. CP Jones, 'Stigma: Tattooing and Branding in Graeco-Roman Antiquity' (1987) 77 The Journal of Roman Studies 139.

[120] Saliger (n 70) 187.

[121] Saliger (n 70) 173.

Yine kanaatimizce burada medyanın da hızlı ve etkin bir silah olması sebebiyle araçsallaştırıldığı aşikardır. Dolayısıyla medyanın, teşhirin utanç etkisinin ve kamuoyunun araçsallaştırılması olmak üzere; ceza muhakemesi dışı amaçlarla çok katmanlı bir araçsallaştırmadan bahsedilebilecektir.

B. Geleneksel Anlamda İhlaller

1. Yetkili Makam Açıklamaları Üzerinden Gerçekleşen Medya Yoluyla İhlaller

Avrupa Birliği'nin 2016/343 sayılı Direktifi, her ne kadar Türkiye açısından hukuken bir bağlayıcılığı bulunmasa da, masumiyet karinesinin medya ve kamu açıklamaları yoluyla korunmasına ilişkin ayrıntılı bir çerçeve sunmaktadır. Direktif uyarınca, kamu makamlarının yargılamaya konu olan kişilere ilişkin bilgi verirken masumiyet karinesini zedelememesi gerekmektedir.[122] Bu düzenleme; yalnızca kullanılan dilin özenli olmasını değil; aynı zamanda açıklamaların kamuoyuna sunuluş biçimi, zamanlaması ve bağlamının da, kişinin henüz mahkeme kararıyla suçlu ilan edilmeden önce suçluymuş gibi algılanmasına yol açmaması gerektiğini ifade etmektedir.[123] Böylelikle Direktif, yalnızca söylemin içeriğine değil, iletimin şekline de sınırlamalar getirerek, bireyin lekelenmeme hakkını ve masumiyet karinesini görünürde de koruma altına almaktadır.

AİHM ve Anayasa Mahkemesi de, soruşturma ve kovuşturma sürecinde sadece hakimlerin ve savcıların değil, kamu otoriteleri veya görevlileri tarafından, hakkında kesinleşmiş bir mahkûmiyet kararı bulunmayan kişiler hakkında suçluluğa ilişkin herhangi bir kanaatin ifade edilmesini masumiyet karinesinin ihlali olarak ele almaktadır.[124]

Nitekim AİHM; Butkevičius v Litvanya kararında, meclis başkanının,[125] Lavents v Letonya kararında ceza yargılamasını yürüten mahkeme başkanının,[126] Allenet de Ribemont v Fransa[127] kararında soruşturmayı yürüten kıdemli polis memurlarının ve bu açıklamaları destekleyen içişleri bakanının söylemlerini masumiyet karinesine aykırı bulmuştur.

Bir kere daha dikkat çekmek gerekir ki; mahkemenin bu tür davalarda sorumluluğu doğrudan medya organlarının faaliyetleri üzerinden kurması adil yargılamanın ihlali dikkate alınarak belirli şartlar altında teknik olarak mümkün olsa da[128], uygulamada olayları kendi bağlamında değerlendirerek, sorumluluğu medyaya bilgi aktaran veya açıklama yapan yetkili kamu makamları üzerinden tesis etmektedir.

Nitekim Shuvalov v Estonya[129] kararında AİHM, bir hâkime yönelik rüşvet suçlaması bağlamında savcılık makamınca medya yoluyla yapılan açıklamaların masumiyet karinesine etkisini değerlendirirken, incelemesini, şikâyetin basın kuruluşlarına değil savcılığa atfedilebilecek beyanlara ilişkin olduğunun altını çizerek sınırlamıştır.[130] Mahkeme, kararının gerekçesinde açıkça formüle edilmese de örtük biçimde üç temel ölçüt üzerinden bir analiz yürütmüştür.

---

[122] Directive (EU) 2016/343, para 19.

[123] Directive (EU) 2016/343, para 18, 19.

[124] Atlı (n 41), kn 35.

[125] AİHM Seimas (Litvanya Parlamentosu) Başkanının kendisine; başvurucu Butkevičius'un rüşvet alıp almadığının sorulması üzerine basına yaptığı, "Elimdeki belgelere dayanarak hiçbir şüphem yok." şeklindeki ifade için, bkz. *Butkevičius v Litvanya* Başvuru no 48297/99 (AİHM, 28 Kasım 2000) 8.

[126] Mahkeme başkanının, başvuranın reddi hakim talebi ile ilgili değerlendirme yaparken basına verdiği demeçte geçen "O hâlde masumiyetini kanıtla, hepsi bu." ifadesi için, bkz. *Lavents v Letonya* Başvuru no 58442/00 (AİHM, 28 Kasım 2002), paras 30–31. AİHM'in Lavents v Letonya kararında Mahkeme başkanının ifadesini ispat yükünü sanığa yükleyen ve kamuoyunda suçluluk izlenimi doğurabilecek ölçüde sorunlu bir yaklaşım olarak değerlendirmesi yerindedir. Çünkü bilindiği gibi ceza muhakemesinde ispat külfeti şüpheli veya sanık üzerinde değildir. Nitekim susma hakkı da bunun bir göstergesidir.

[127] *Allenet de Ribemont v Fransa* (n 11), paras 11-36 ve 37.

[128] *Shuvalov v Estonya* (n 62), para 82.

[129] *Shuvalov v Estonya* (n 62), paras 77-80.

[130] *Shuvalov v Estonya* (n 62), para 73.

İlk olarak, açıklamanın içeriği ve kullanılan dilin niteliği dikkate alınmıştır. Mahkeme, savcılıkça yayımlanan basın bültenlerinde yer alan bazı ifadelerin, bağlamından koparıldığında suçlamaların kesinleşmiş gibi anlaşılabileceğini kabul etmiş; ancak açıklamaların bütününe bakıldığında, başvurucunun yalnızca şüpheli konumunda olduğu yönünde nötr ve ihtiyatlı bir dil kullanıldığını, dolayısıyla suçlu ilanına varacak bir içerik taşımadığını belirtmiştir.[131]

İkinci olarak, açıklamanın bağlamı ve amacı değerlendirilmiş; açıklamaların kamuoyunu bilgilendirme amacına yönelik olduğu, savcının açıklamalarının iddianameye dayandığı ve esasen daha önce yayımlanan bilgilerin tekrarından ibaret olduğu vurgulanmıştır. Mahkeme bu noktada, açıklamaların sistematik bir kampanyanın parçası olmadığını, münferit bilgi verme faaliyetleri kapsamında kaldığını göz önünde bulundurmuştur.[132]

Üçüncü ve son olarak ise, açıklamanın etkisi ve kamu otoritelerinin yönlendirici rolü incelenmiştir. Mahkeme, olayın medyada geniş yer bulmuş olmasına rağmen bu ilginin savcılık veya başka bir devlet makamı tarafından yönlendirilmediğini; tersine, olayın niteliği gereği kamuoyunun doğal ilgisine konu olduğunu belirtmiştir. Değerlendirmede, medya ilgisinin devlet organlarınca tahrik edilmediği ve yapılan yayınların adil yargılamayı zedeleyecek yoğunlukta bir kampanya oluşturmadığı sonucuna varılmıştır.[133] Bu değerlendirme çerçevesinde Mahkeme, savcılık açıklamalarının masumiyet karinesini ihlal edecek eşiği aşmadığına hükmetmiştir.[134] Shuvalov kararı bu yönüyle, kamu gücünü elinde bulunduran yetkililerin açıklamalarının masumiyet karinesiyle bağdaşır olup olmadığının; ifadenin dili, açıklamanın bağlamsal meşruiyeti ve yaratılan etkinin niteliği bakımından çok katmanlı olarak değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Yine Natsvlishvili ve Togonidze v Gürcistan kararında AİHM, özel bir televizyon kanalından gazetecilerin başvurucunun gözaltına alınma anını kameraya almasını, yargılamanın adilliğini engellemeye yönelik saldırgan bir medya kampanyası düzeyinde görmemiştir. Mahkemeye göre medyanın olaya duyduğu ilginin savcı, vali veya başka herhangi bir devlet otoritesi tarafından tetiklendiğine dair somut bir belirti yoktur ve medyanın somut olayda yaptığı haberler, ülkenin en büyük fabrikalarından birinin genel müdürünün tutuklanması hakkında kamuoyunu bilgilendirme sınırını aşmamaktadır.[135]

Başka bir mesele G.C.P. v Romanya kararında da gündeme gelmiştir. Başvurucu, soruşturma sürecinde savcı, Başsavcı ve İçişleri Bakanı tarafından basına yapılan ve kendisini doğrudan suçlu ilan eden açıklamalar ile bu açıklamalar sonrasında gelişen medya yayınları nedeniyle masumiyet karinesinin ihlal edildiğini ileri sürmüştür.[136]

Mahkeme, yoğun ve saldırgan medya kampanyasının (virulent press campaign) kamuoyunu ve dolayısıyla sanığın suçluluğuna karar vermekle yükümlü olan jüri üyelerinin kararını etkileyerek adil yargılamayı olumsuz yönde etkileyebileceğini kabul etmekle birlikte;[137] somut olayda; başvurucunun şikâyetini ratione personae yönünden değerlendirmeye gerek görmeden, "açıkça dayanaktan yoksun" (manifestly ill-founded) olduğu gerekçesiyle kabul edilemez bulmuştur.[138] Mahkeme somut olayda, en yoğun haberlerin 1997–2000 arasında yayımlandığını, başvurucunun ise 2002'de profesyonel hâkimler tarafından yargılandığını ve

[131] *Shuvalov v Estonya* (n 62), paras 79-81.

[132] *Shuvalov v Estonya* (n 62), paras 79-81.

[133] *Shuvalov v Estonya* (n 62), para 82.

[134] *Shuvalov v Estonya* (n 62), para 84.

[135] *Natsvlishvili ve Togonidze v Gürcistan* (n 55), para 105.

[136] *GCP v Romanya* Başvuru no 20899/03 (AİHM, 20 Aralık 2011), paras 4-35 ve 44.

[137] bkz. *Akay v Türkiye* Başvuru no. 34501/97 (AİHM 19 Şubat 2002); *Wloch v Polonya* Başvuru no. 27785/95, (AİHM 30 Mart 2000); ve *Priebke v İtalya* Başvuru no 48799/99 (AİHM, 5 Nisan 2001); *Shuvalov v Estonya* (n 62), para 82.

[138] *GCP v Romanya* (n 136), paras 45-46.

mahkûm edildiğini belirterek bu iki tarih arasında uzun bir süre geçtiğini, bu nedenle hâkimlerin basın yayınlarından etkilenmiş olma ihtimalinin düşük olduğunu ifade etmiştir.[139] Ayrıca, yargılama boyunca gerekçeli kararların basın etkisinden bağımsız biçimde verildiğini ve medya kampanyasının yargılamanın sonucunu etkileyecek yoğunlukta olmadığını tespit etmiştir.[140] Bu nedenle, saldırgan medya kampanyası iddiasına ilişkin şikâyet "açıkça dayanaktan yoksun" bulunarak kabul edilemez sayılmıştır.[141]

Mahkeme, tarafsızlık değerlendirmesinde AİHS'in 6. maddesinin 1. fıkrası bağlamındaki yerleşik içtihadında hem subjektif hem objektif testi esas almakta olup, somut olayda saldırgan medya kampanyası iddiasını değerlendirirken, objektif test ölçütünden yararlanmıştır.[142]

Bu teste göre; hâkimin tarafsızlığı konusunda dışarıdan bakıldığında meşru şüphe uyandırabilecek olguların bulunup bulunmadığını dikkate alınmaktadır. Böylelikle sanığın tarafsızlık konusundaki korkusunun somut olayın koşullarında objektif olarak haklı gösterilip gösterilemeyeceği belirleyici olmaktadır. [143]

Yine aynı davada AİHM, yetkili makamlarca yapılan açıklamalar bakımından, farklı tarihlerde savcı ve içişleri bakanı tarafından yapılan basın açıklamalarında, başvurucunun adının açıkça zikredilerek, herhangi bir nitelendirme veya ihtiyat payı içermeden suçları işlediği kesin bir dille ifade edildiğinden bahisle; masumiyet karinesinin ihlal edildiğine karar vermiştir.[144] Ayrıca mahkeme başka bir ölçüt olarak açıklamaların hangi aşamada yapıldığına da dikkat etmektedir. AİHM soruşturmanın ilk aşamasında yapılmış açıklamalar için yetkililerin özellikle özenli bir dil kullanması gerektiğini vurgulamaktadır.[145]

Bu içtihat çizgisi, AİHM'in üç temel kriter üzerinden değerlendirme yaptığını göstermektedir: 1) Açıklamanın dili ve içeriği (kesinlik bildirip bildirmediği); 2) Açıklamanın bağlamı ve amacı (kamuoyunu bilgilendirme sınırını aşıp aşmadığı); 3) Açıklamanın medyaya yansıma biçimi ve oluşturduğu etki (devlet makamlarınca yönlendirilmiş olup olmadığı veya adil yargılamayı zedeleyecek yoğunlukta bir kampanya oluşturup oluşturmadığı).

Bu kriterler medya kampanyalarının veya yetkili makam açıklamalarının masumiyet karinesi ile bağdaşır olup olmadığını belirlemede AİHM'in temel denetim araçlarını oluşturmaktadır.

2. Ceza Muhakemesi Süreciyle İlgili Haberlerin Kamuoyuna Aktarımındaki Sorunlar

Ceza muhakemesi süreciyle ilgili haberlerin kamuoyuna aktarımı, ifade özgürlüğü ile adil yargılanma hakkı, masumiyet karinesi ve özel hayatın gizliliği gibi temel haklar arasında hassas bir denge kurulmasını gerektirmektedir. Basın, demokratik toplumun temel unsurlarından biri olarak, zamanın ruhunu belirleyen olaylar hakkında toplumu bilgilendirme görevi üstlenmektedir.

Bir taraftan bir suçla ilgili makul bir şüphe varsa; bunları haberleştirerek aksaklıkları ve suistimalleri ortaya çıkarması basının görevidir. Ancak öbür taraftan, bireyleri peşin yargılardan ve kamuoyunda teşhir edilmekten koruyan kişilik hakları ile hukuk devletinin temel ilkelerinden biri masumiyet karinesi de gözetilmelidir.[146]

Bu durum, Türk Ceza Kanunu'nun 285. maddesinin 6. fıkrasında da karşılık bulmaktadır. İlgili hüküm soruşturma ve kovuşturma işlemlerinin haber verme sınırları aşılmaksızın haber konusu yapılmasının

[139] *GCP v Romanya* (n 136), paras 47-48.

[140] *GCP v Romanya* (n 136), para 48.

[141] *GCP v Romanya* (n 136), para 49.

[142] *GCP v Romanya* (n 136), para 46.

[143] Objektif kriterler için bkz. mutatis mutandis *Castillo Algar v Spain* Başvuru no 79/1997/863/1074 (AİHM, 28 Ekim 1988), para 45.

[144] *GCP v Romanya* (n 136), paras 57-60.

[145] *GCP v Romanya* (n 136), para 57.

[146] Jörn Claßen, 'Verdachtsberichterstattung Und Unschuldsvermutung Im Spannungsverhältnis' [2023] 3392 3392.

hukuka uygun olduğunu düzenlemektedir. Ancak suçlara ilişkin haberlerin isim, görüntü veya betimlemeyle yapılması, sanığın kişilik haklarına ciddi müdahale teşkil edebileceğinden sınırların iyi çizilmesi gerekmektedir.[147] Nitekim TCK'nın 285. maddesinin 5. fıkrası da soruşturma ve kovuşturma evresinde kişilerin suçlu olarak algılanmalarına yol açacak şekilde görüntülerinin yayınlanmasını yasaklamaktadır.[148] Bu çerçevede, şüpheli ve sanıkların isimlerinin gizlenmesi ve görüntülerinin mozaiklenmesi uygulaması, masumiyet karinesi bakımından genel olarak isabetlidir.[149] Ancak uygulamada mağdurlar bakımından çoğu kez benzer bir koruma sağlanmamaktadır. Oysa kişinin nasıl anılacağına ve kamuya hangi sıfatla yansıyacağına dair iradesi, onun itibar ve özel hayat hakkının bir uzantısı olarak değerlendirilmelidir. Mağdur sıfatıyla dahi olsa, kişinin topluma açık biçimde teşhir edilmesi uzun vadede damgalayıcı sonuçlar doğurabilmektedir ve bu durum kişilik haklarının ihlali niteliğinde değerlendirilebilir. Hatta mağdur ölmüş olsa bile, manevi kişiliği ölümünden sonra saygı duyulmayı gerektirmektedir. Özellikle ağır şiddet içeren suçlarda, fiillerin işleniş biçiminin ayrıntılı şekilde anlatılması hem mağdurun hatırası bakımından sakıncalıdır hem de aile bireylerinin ikincil bir mağduriyet yaşamaları anlamına gelebilecektir. Nitekim AİHM de, bir kimsenin ailesinden vefat eden bir kişinin itibarının, belirli koşullar altında, hayatta kalan yakınlarının özel hayatını ve kimliğini etkileyebildiğini ve bu nedenle Sözleşme'nin 8. maddesi kapsamına girdiğini kabul etmektedir.[150]

Alman Hukukunda; Alman Federal Yargıtayı verdiği bir kararda, ceza muhakemesi sırasında sanığın hâkim huzurundaki sorgusunda dile getirdiği ifadelerin, henüz kamuya açık duruşmada okunmadan önce basında yayımlanmasını masumiyet karinesi ve kişilik hakları bağlamında değerlendirmiştir. Mahkeme, ilgili açıklamanın geniş kitlelere ulaşma ihtimalinin yüksek olduğu ve ilgili kişiyi özel bir damgalamaya maruz bıraktığı, böylece sosyal dışlanma ve tecrit için bir dayanak noktası haline gelme tehlikesinin bulunduğu hallerde kişilik hakkına zarar geleceğini belirtmiştir.[151] Eğer verilen ayrıntılar kişilik hakkını orantısız şekilde zedeleyebilecek nitelikteyse, bu ayrıntılar kişinin kendisine karşı isnat edilen suça karşı ifade ettiği olgulara da dayansa, masumiyet karinesinin geçerliliği ortadan kalkmamaktadır.[152] Bu anlamda damgalayıcı etki değerlendirilirken; haberin mahrem yahut özel hayata mı ilişkin olduğu, bilginin kamu yararı bakımından zorunlu olup olmadığı, haber içeriğinin, toplumda kalıcı bir olumsuz algı bırakma riski göz önünde bulundurulmaktadır.[153]

Kararda ayrıca, masumiyet karinesi değerlendirmesinde "Prangerwirkung" (utanç prangası etkisi) ölçütüne atıf yapılmış; yargılamanın erken aşamasında yapılan yayınlarda bu etkinin daha ağır bastığı, bu nedenle ilk derece mahkemesinin hükmüne kadar genellikle kişilik hakkının basın özgürlüğüne üstün geleceği belirtilmiştir.[154]

Bu doğrultuda; ön yargılı teşhir (vorverurteilende Zurschaustellung), kanaat yönlendiren habercilik (meinungssteuernde Berichterstattung) ve isim ifşası (Namensnennung) yasağı gibi yasaklar da, bireylerin suçla

[147] Somut olayın şartlarına göre değerlendirme yapılması görüşü için bkz; Hakan Hakeri ve Yener Ünver, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, vol 1 (22. Baskı, Adalet Yayınevi 2024) 89–90.

[148] CK; Türk Ceza Kanunu (5237)- Madde Gerekçesi.

[149] Benzer yönde değerlendirme ve AİHS karar örneği için bkz. Atacan Köksal ve Muharrem Özen, 'Suçsuzluk Karinesi Bağlamında Soruşturmaya Yer Olmadığı Kararı' (2019) 68 Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 261, 276.

[150] Mutatis mutandis bkz. *Putistin v Ukrayna* Başvuru no 16882/03 (AİHM, 21 Kasım 2013); *Editions Plon v Fransa* Başvuru no 58148/00 (AİHM, 18 Mayıs 2004).

[151] BGH Urteil vom 19 März 2013 (n 110), Rn. 19, 29, 32.

[152] BGH Urteil vom 19 März 2013 (n 110), Rn. 29.

[153] BGH Urteil vom 19 März 2013 (n 110), Rn. 19.

[154] BGH Urteil vom 19 März 2013 (n 110), Rn. 19.

özdeşleştirilmesine yol açabilecek damgalayıcı etkilerin önlenmesi bakımından özel önem taşımaktadır.[155]

AİHM Bédat v İsviçre [BD][156] kararında ifade özgürlüğü ile soruşturma sürecinin gizliliği ve masumiyet karinesi arasında kurulması gereken dengeyi ayrıntılı biçimde ele almıştır.[157] Somut olayda başvurucu gazeteci, bir alışveriş merkezinde unutulan soruşturma dosyasındaki sorgu tutanakları, sanığın hâkime yazdığı mektuplar ve yakın çevresinin ifadelerini bir dergide yayımlamış; bunun üzerine "soruşturmanın gizliliğini ihlal" suçundan para cezasına mahkûm edilmiştir. Başvurucu, bu cezanın ifade özgürlüğünü ihlal ettiğini ve yayımlanan bilgilerin kamu yararına katkı sunduğunu ileri sürmüştür. İsviçre makamları ise, sanığın özel hayatı, masumiyet karinesi ve adil yargılanma hakkını koruma yönünde devletin pozitif yükümlülükleri bulunduğunu belirtmiştir.

Büyük Daire, bu tür müdahalelerin gerekliliğini değerlendirirken ulusal makamların şu unsurları göz önünde bulundurması gerektiğini vurgulamıştır:[158] 1) Bilgilerin elde edilme yöntemi ve gazetecinin bunların gizli olduğunu bilip bilmemesi, 2) yayının içeriği ve üslubu, 3) konunun kamu yararına katkısı, 4) ceza yargılaması sürecine etki potansiyeli, 5) sanığın özel hayatına müdahalenin niteliği ve 6) uygulanan yaptırımın orantılılığı.

Mahkeme, olayda bilgilerin hukuka aykırı yolla elde edilmediğini, ancak mesleki deneyime sahip bir gazetecinin bunların soruşturmanın gizliliği kapsamında olduğunu bilmesi gerektiğini belirtmiştir.[159] Yayının kamu yararına bir tartışmayı ilerletmekten çok, sanığın özel yaşamına ilişkin ayrıntılarla sağlıksız bir merak duygusunu tatmin ettiğini ve kullanılan başlık ile üslubun sansasyonel bir etki yarattığını tespit etmiştir.[160] Ayrıca makalenin soruşturma tamamlanmadan yayımlanmasının, yargı sürecinin taraflarını ve karar vericileri etkileme riski taşıdığına dikkat çekmiştir.[161]

Sanığın tutuklu olduğu sırada ve ruhsal açıdan kırılgan bir durumda bulunduğu, yayımlanan bilgilerin tıbbi nitelikte ve son derece kişisel olduğu vurgulanarak, devletin pozitif yükümlülüğü gereği bu bilgilerin ifşasına karşı önlem alma hakkı bulunduğu kabul edilmiştir.[162] Uygulanan para cezası ise, ağırlığı itibarıyla ifade özgürlüğü üzerinde caydırıcı bir etki yaratmayacak ölçüde görülmüştür.[163] Tüm bu değerlendirmeler sonucunda mahkeme, devletin eylemi bakımından ihlal bulunmadığına karar vermiştir.[164]

Bédat v İsviçre [BD] kararı, sanığın şikâyetçi olmamasına rağmen, yayımlanan bilgilerin niteliği (özel nitelikte kişisel veri) ile kişinin kırılgan durumda olmasının devletin re'sen harekete geçmesini gerektirdiğini açıkça ortaya koymaktadır. Soruşturma evresinde kişinin itibarını ve masumiyet karinesini zedeleyebilecek nitelikteki ifşalar karşısında devlet, şikâyetin olmadığı gerekçesiyle pasif kalmamalıdır. İhlal potansiyeli objektif olarak tespit edildiğinde alınabilecek önleyici ve koruyucu tedbirler devletin hem AİHS m. 8 hem de m. 6/2 kapsamındaki pozitif yükümlülüğünün bir gereğidir.

---

[155] İsviçre hukuku değerlendirmesi için, bkz. Lukas Staffler, 'Kommentierung Art. 32 BV', *Stefan Schlegel/Odile Ammann (Ed.), Onlinekommentar zur Bundesverfassung* (2024) 19–20 <https://onlinekommentar.ch/de/kommentare/bv32> accessed 1 Ağustos 2025 Rn. 54, özellikle "vorverurteilende Zurschaustellung", "meinungssteuernde Berichterstattung" ve "Namensnennung" yasağı bağlamındaki açıklamalar.

[156] *Bédat v İsviçre* [BD] Başvuru no 56925/08 (AİHM, 29 Mart 2016).

[157] İfade özgürlüğünün kullanılmasına müdahalenin gerekliliğini değerlendirmede dikkate alınan genel ilkeler için bkz. *Stoll v İsviçre* [BD] Başvuru no 69698/01 (AİHM, 10 Aralık 2007), para 101; *Morice v Fransa* [BD] Başvuru no 29369/10 (AİHM, 23 Nisan 2015), para 124; *Pentikäinen v Finlandiya* [BD] Başvuru no 11882/10 (AİHM, 20 Ekim 2015), para 87.

[158] *Bédat v İsviçre* (n 156), paras 50-55.

[159] *Bédat v İsviçre* [BD] (n 156), paras 61.

[160] *Bédat v İsviçre* (n 156), paras 63-65.

[161] *Bédat v İsviçre* (n 156), paras 70-71.

[162] *Bédat v İsviçre* (n 156), paras 78-79.

[163] *Bédat v İsviçre* (n 156), paras 82-83.

[164] *Bédat v İsviçre* (n 156), para 84.

Bununla birlikte, AİHM uygulamasında ifade özgürlüğünün alanının oldukça geniş şekilde tanımlandığı da gözden kaçırılmamalıdır. Öyle ki 10. madde ve 6. maddenin 1. fıkrası ile güvence altına alınan haklar eşit saygı görmesi gereken haklardandır.[165] Ancak ceza muhakemesinde söz konusu olan hususlar göz önüne alındığında, adaletin yerine getirilmesi ve soruşturma altındaki kişilerin masumiyet karinesine hakkı açısından, adli soruşturmanın gizliliğine özel koruma sağlanması meşru görülmektedir.[166]

Bu bağlamda Mahkeme, basının kamuyu bilgilendirme görevi ile yargının korunması gerekliliği arasında bir denge ararken, yayının hazırlanma ve yayımlanma sürecinde kötü niyetle hareket edilip edilmediğini de önemli bir ölçüt olarak kabul etmektedir. Kötü niyet, haberin uygunsuz saiklerle veya gerçeğe karşı pervasızca kayıtsızlık gösterilerek yayımlanması anlamına gelmektedir.[167] Nitekim Axel Springer AG v Almanya davasında bu ölçüt açıkça vurgulanmış; mahkeme, gazetecilere tanınan korumanın yalnızca onların iyi niyetle hareket etmeleri, olgusal temeli doğru olan, güvenilir ve kesin bilgileri gazetecilik etiğine uygun şekilde aktarmaları hâlinde geçerli olduğunu ifade etmiştir.[168]

C. Yeni Tehlikeler: Teşhirin Utanç Etkisi ve Kamuoyunun Araçsallaştırılması

Masumiyet karinesi, daha önce de değinildiği gibi klasik anlayışta ekseriyetle kamu makamlarının açıklamaları veya işlemleri bakımından uygulanabilir kabul edilmektedir.[169] Ancak dijitalleşme, sosyal medyanın yaygınlaşması ve geleneksel medya pratiklerinin dönüşümüyle birlikte, bireylerin henüz yargı süreci tamamlanmadan kamuoyunda mahkûm edilmesine yol açan pek çok yeni mekanizma ortaya çıkmıştır. Bu gelişmeler, masumiyet karinesinin yalnızca kamu otoritelerine özgü biçimde tanımlanmasının yetersiz kaldığını ve adil yargılanma hakkını koruma işlevinin zedelenebileceğini göstermektedir.

Bu nedenle, bireyin yargılanmadan önce toplum nezdinde suçlu ilan edilmesine yol açan medya içerikleri veya yoğun, hedefli ve saldırgan sosyal medya kampanyaları gibi pratiklerin, her ne kadar doğrudan kamu otoritesi kaynaklı olmasalar da, adil yargılanma hakkını fiilen tehdit etmeleri durumunda, masumiyet karinesi bağlamında değerlendirilmesi gerekmektedir. Günümüzün dijitalleşmiş iletişim ortamında, masumiyet karinesine yönelik koruma, yalnızca devlet yetkililerinin açıklamalarıyla sınırlı kalmayan; yargılamanın bütünlüğünü güvence altına alan ve modern iletişim araçlarının etkilerini de hesaba katan bütüncül bir yaklaşımla sağlanmalıdır.

Alman doktrininde; ceza soruşturması devam ederken, soruşturma makamlarının medyanın veya özel kişilerin yargılama dışı amaçlarla ceza yargılamalarının utanç etkisini araçsallaştırmasının masumiyet karinesiyle çatıştığı haklı olarak ileri sürülmektedir.[170] Kanaatimizce bu olguda daha önce de değinildiği gibi yalnızca damgalamanın utanç etkisi değil, kamuoyunun bizzat kendisi de hedefli biçimde araçsallaştırılmakta; kamuoyunun algısı, belirli yargılama dışı amaçlara hizmet edecek şekilde manipüle edilmektedir.

1. Reality Showlar ve Ceza Muhakemesinin Medyatikleştirilmesi

Son yıllarda yaygınlaşan televizyon programlarında (özellikle gerçek adli vaka çözümlerini konu alan reality formatlarda) ceza muhakemesi sürecinin medya üzerinden yürütülmeye çalışıldığı görülmektedir. Bu yayınlarda kişiler hakkında suç isnatları ekran önünde dillendirilmekte; kimi zaman da dolaylı, yönlendirici soru ve yorumlarla kişiler hakkında güçlü bir suçluluk izlenimi oluşturulmaktadır. Aile üyeleri ya da tanıklar

[165] *Bédat v İsviçre* (n 156), para 61.

[166] *Dupuis ve Diğerleri v Fransa* Başvuru no 1914/02 (AİHM, 7 Haziran 2007), para 44.

[167] *Axel Springer AG v Almanya* Başvuru no 39954/08 (AİHM, 7 Şubat 2012), para 105; ayrıca bkz *Bladet Tromsø ve Stensaas v Norveç* (n 2), para 65.

[168] *Axel Springer AG v Almanya* (n 167), para 93; *Fressoz ve Roire v Fransa* [BD] Başvuru no 29183/95 (AİHM 21 Ocak 1999), para 54; *Pedersen ve Baadsgaard v Danimarka* [BD] (n 2), para 78; *Stoll v İsviçre* [BD] (n 157) Başvuru no 69698/01 (AİHM 10 Aralık 2007), para 103.

[169] Bkz. Bölüm I, A, 3.

[170] Saliger (n 70) 187.

canlı yayına bağlanmakta, izleyiciye fiilen "faili tespit etme" rolü biçilmektedir. Kullanılan dil ve görsel unsurların (kişilerin mozaiksiz görüntüleri, olay yeri görselleri vb.) kamuoyu algısını etkileyecek biçimde kurgulandığı dikkat çekmektedir. Henüz resmî soruşturma açılmamış yahut beraat etmiş kişilerin televizyon ekranlarında "suçlu gibi" tartışılması, yargısız infaz yerine geçebilmekte; bireyin itibarı, özel hayatı ve mesleki geleceği üzerinde kalıcı zarar riski doğurmaktadır.

Alman yargı kararlarında, suç şüphesi ile ilgili yayınlarının hukuka uygunluğu çeşitli kriterlerle belirlenmiştir. Türk hukuku açısından da dikkate alınabilecek bu kriterlere göre; şüphe haberciliğinin sınırları (Verdachtsberichterstattung) ifade ve basın özgürlüğü ile kişilik hakları arasındaki menfaat dengesinin somut olayın tüm koşulları ışığında hem anayasal hükümler hem de AİHS garantileri dikkate alınarak belirlenmelidir.[171] Öyle ki, kişilik hakkına müdahale, mağdurun korunan hukuki menfaatinin diğer tarafın menfaatlerinden ağır basması halinde hukuka aykırıdır.[172] Bu bağlamda, medyanın güncel olayları haber yapma görevi olduğu da dikkate alındığında; suç şüphesine ilişkin yayınlarda hukuk düzeninin ihlali, bireysel hakların zarara uğraması, mağdurlara duyulan sempati, bu tür suçların tekrarlanacağı yönündeki endişeler ve bunların önüne geçme çabası, kamuoyunun suç ve fail hakkında daha ayrıntılı bilgi edinmesi hususunda kural olarak kamu yararı olduğu kabul edilmektedir.[173] Ayrıca suçun ağırlığı ve işlenme şeklinin olağan suçlardan farklı olması durumunda bu menfaatin ağırlaşacağı öngörülmelidir.[174]

Karara göre, özellikle ağır şiddet suçlarında; sadece bir merak veya sansasyon arzusunun ötesine geçen; olayın ve meydana geliş şeklinin, failin kimliğinin ve güttüğü saiklerin, ayrıca ceza soruşturmasının gidişatının kamuoyuna aktarılmasına yönelik bir ilgi kabul edilebilir olmaktadır.[175] Bununla birlikte; devam eden yargılamaya dair yayınlarda hukukun üstünlüğü ve masumiyet karinesi en azından ihtiyatlı ve dengeli bir haberciliği zorunlu kılmaktadır. Ayrıca yayın dili ve kurgusunda teşhirin utanç etkisi riski özel olarak gözetilmelidir.[176]

Bu açıklamalar ışığında değerlendirmek gerekirse; reality showların hukuki açıdan bazı problemler ihtiva ettiğini söylemek gerekir. Adli vaka çözümlerini irdeleyen bu formatların içerikleri ve sunuluş şekilleri; çoğu kez haber programı olmaktan ziyade sansasyonel ve sağlıksız bir merak duygusunu besleyecek şekilde kurgulanmakta; bu da kamu yararı savını zayıflatmaktadır.

Bir diğer ölçüt, suçun ağırlığı ve işleniş şekline ilişkindir. Alman hukuku, olağan suç tiplerinden farklı, toplumsal önemi haiz ve ağır şiddet unsuru taşıyan olaylarda, kamuoyunun bilgilendirilmesi menfaatinin daha ağır basabileceğini kabul etmektedir. Buna karşın söz konusu programlarda, henüz doğrulanmamış iddialar dahi ağır şüphe izlenimi yaratacak şekilde sunulabilmekte; bu da bilgilendirme hakkının kapsamını aşarak izleyicinin yönlendirilmesine hizmet etmektedir. Suçlayıcı ifadeler, imalar ve suçluluk algısı ile ilgili yönlendirmelerin masumiyet karinesine ve lekelenmeme hakkına zarar verebileceği göz ardı edilmemelidir. Henüz sonuçlanmamış yargılamalara ilişkin yayınlarda, Alman mahkeme kararları "dengeli" ve "ihtiyatlı" haberciliği zorunlu kılmaktadır. Bu yaklaşım, haberin dilinden kullanılan görsel ve işitsel unsurlara kadar tüm yayın sürecinde masumiyet karinesine saygıyı gerektirmektedir. Ancak reality formatlı programlarda kullanılan tartışma dili, kurgulanmış gerilim unsurları ve taraflı montaj teknikleri, çoğu zaman bu dengenin bozulmasına ve izleyicinin tek taraflı bir kanaate yönelmesine yol açmaktadır.

[171] BGH Urteil vom 19 März 2013 (n 110), Rn. 17.

[172] BGH Urteil vom 19 März 2013 (n 110), Rn. 17; Senatsurteile vom 8. Mai 2012- VI ZR 217/08, VersR 2012, 994 Rn. 35; vom 30. Oktober 2012- VI ZR 4/12, VersR 2013, 63 Rn. 10; vom 11. Dezember 2012- VI ZR 314/10, VersR 2013, 321 Rn. 11.

[173] BGH Urteil vom 19 März 2013 (n 110), Rn. 18.

[174] BGH Urteil vom 19 März 2013 (n 110), Rn. 18.

[175] BGH Urteil vom 19 März 2013 (n 110), Rn. 18.

[176] Bkz. BVerfG, 1 BvR 620/07 (19 Aralık 2007); BVerfGE 119, 309, 323.

Yargı yerine geçme olgusu, reality formatlı programlarda en görünür hâlini almaktadır. Çünkü bu formatlarda mütemadiyen konunun uzmanı olmayan kişilerin kurulan mizansende adeta muhakeme organlarının yerine geçtikleri görülmektedir. Henüz doğrulanmamış suç isnatlarının isim ve görüntüyle teşhiri, fiilen yargısal bir hüküm verilmiş izlenimi doğurmaktadır. Oysa masumiyet karinesi ve lekelenmeme hakkı kişiyi bu etkiden korumak için vardır. Yargılamanın adeta medya yoluyla yapılması; delillerin güvenliği, susma hakkı, soruşturmanın gizliliği, lekelenmeme gibi ceza muhakemesi sürecinde devreye girmesi gereken olguları da devre dışı bırakmaktadır. Bu durum adil yargılanma hakkı bakımından da ciddi bir sorun olarak görülmelidir.

Muhataplara cevap hakkı verilmesi; kamusal teşhirin utanç etkisini ortadan kaldırmamaktadır. Özellikle, hukuki ve ahlaki iddiaların gündeme getirilmesinin çoğu zaman saldırgan bir ortamda gerçekleştirildiği göz önünde bulundurulduğunda, cevap hakkının etkili biçimde kullanılabileceğini söylemek zordur. Çünkü bir bireyin medya karşısında kendini savunma kapasitesi ile gerçek yargı önündeki savunma hakkı aynı değildir. Ayrıca olguları değerlendirme bakımından, bu iş için eğitilmiş alanında uzman hâkimlerin yerine, manipüle edilmiş bilgi ile hareket etmesi muhtemel toplum yargısının geçmesi sağlıklı değildir ve bu durum adil yargı anlayışına da hizmet etmemektedir.

Bir başka husus teşhirin utanç etkisi yasağının Alman içtihadında özel bir hassasiyet olarak öne çıkmasıdır. Kişinin toplum önünde damgalanmasına yol açacak yayınlardan kaçınılması, bu yasağın özünü oluşturur. Ne var ki, incelenen yayınlarda kişilerin mozaiksiz görüntülerine, isimlerinin açıkça verilmesine, dramatik müziklerle desteklenmiş sahnelere ve aynı görüntülerin tekrar tekrar kullanılmasına ve aynı konuların tekraren konuşulmasına sıkça rastlanmaktadır. Bu unsurlar, bireylerin toplum önünde damgalanmasını kolaylaştırmakta ve utanç etkisini pekiştirmektedir.

Ayrıca reyting kaygısıyla kişiler zor duruma sokulmakta, özel hayatları ifşa olmaktadır. Lekelenmenin sosyal sonuçlarını belki de ömür boyu taşıyacak bu kişiler haber verme hakkının kapsamı dışına çıkacak şekilde araçsallaştırılmaktadır. Oysa insan onuru ilkesi insanın bir objeye indirgenip araçsallaştırılmasına aykırıdır. Bu tür yayınlarda tarafların rızası olduğu ileri sürülse dahi, somut olayda rızanın şartlarına bakılmalıdır. Zira rızanın geçerli olabilmesi için yalnızca biçimsel değil, aydınlatılmış ve özgür iradeye dayanan bir onam aranmaktadır; aksi takdirde yapılan yayın hem etik hem hukuki yönden ihlal niteliği taşıyacaktır. Çünkü, kişiler çoğu zaman televizyona çıkmaya onay vermektedir, lekelenmeye değil. Taraflar genelde medya uzmanı olmadıkları için; yeterince bilgilendirilmedikleri sürece, televizyonun etki alanının onları birkaç saat içinde hayat boyu üzerlerinden silinmeyebilecek bir damgalamaya maruz bırakabileceğinin farkında olmayabilirler. Üstelik kırılgan bireyler (çocuklar, gençler, mağdurlar, zihinsel ve ruhsal açıdan problemli olanlar ile sosyal açıdan korunmasız kişiler) bakımından açısından bu risk çok daha büyüktür ve özellikle bu kişiler ile ilgili olarak devletin pozitif yükümlülüğü daha ön plandadır. Bu kişilerin, mağdur olarak gösterilseler bile, bu formatlarda yer almalarının ikincil mağduriyete sebep olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Bu risklerin çoğu masumiyet karinesi de dahil olmak üzere; 6112 sayılı Kanunun 8. maddesi ekseninde somutlaşmaktadır. Bu bağlamda, reality formatlı programların ceza muhakemesi ilkeleri ve itibar hakkıyla çatışan yönleri, Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun (RTÜK) yaptırım kararlarına da zaman zaman konu olmuştur. Mesela bir kararda; eski eşe yönelik ağır ithamların isim verilerek ekranlara taşınması; insan onuruna ve özel hayatın gizliliğine saygılı olma ilkesine aykırı ve eleştiri sınırları ötesinde küçük düşürücü, aşağılayıcı veya iftira niteliğinde görülmüştür.[177] Ayrıca, kadın ticareti ile ilgili suç isnadı ve hamileliğin ekran önünde spekülatif biçimde ilişkilendirilmesi,[178] 18 yaşındaki bir katılımcının görünmek istememesine rağmen görüntüsü ile isminin verilmesi ve kişinin program sunucusu tarafından azarlanarak küçük düşürülmesi[179] 6

[177] 6112 sayılı Kanun'un 8 inci maddesinin birinci fıkrasının (ç) bendinin ihlali nedeniyle, bkz. bkz. RTÜK T 2015/45 K 83 21 Ekim 2015.

[178] 6112 sayılı Kanun'un 8'inci maddesinin birinci fıkrasının (f) bendinin ihlali nedeniyle, bkz. RTÜK T 2024/43 K 30 7 Kasım 2024.

[179] 6112 sayılı Kanun'un 8'inci maddesinin birinci fıkrasının (ç) bendinin ihlali nedeniyle, bkz. RTÜK T 2022/05 K 31 4 Şubat 2022.

aylık bir bebeğin babalık testinin canlı yayında "son dakika" anonslarıyla açıklanması gibi örnekler soy bağı, mahremiyet, çocuğun üstün yararı ilkesinin ihlali[180] gibi gerekçelerle idari yaptırıma tabi tutulmuştur.

2. Sosyal Medyanın Yargı Alanına Müdahalesi: Sanal Linç ve Algı Mahkemeleri

Cep telefonu ve sosyal medya hesabı olan herkesin muhabire dönüşmesinin mümkün olduğu bu iletişim çağında, kimi zaman kişilerin sosyal medyada yaptıkları ifşalarla sansasyonel bir kamuoyu oluşturma çabası gözlemlenmektedir. Bu durum, bazen yardım çağrısı bazen de bir linç daveti niteliği taşıyabilmektedir. Her hâlükârda, sosyal medyanın etki gücünün ceza muhakemesi dışı amaçlarla araçsallaştırılması söz konusudur.[181]

Teşhirin utanç etkisi, kamuoyunu yönlendirme stratejisinin bir parçası hâline gelmekte; olay henüz yargısal süreçte netleşmeden, kişi toplum nezdinde suçlu ilan edilmektedir. Suç isnadı içeren bu tür ifşalar, kişinin lekelenmeme hakkı açısından ciddi bir tehdit doğurmaktadır. Her ne kadar daha önce ayrıntılı olarak işlendiği üzere; AİHM tarafından kapsamı oldukça dar yorumlansa da masumiyet karinesinin ihlali, yalnızca devlet organlarının açıklamalarıyla değil, üçüncü kişilerin dolaylı etkileriyle; mesela üçüncü kişiler tarafından yürütülen yoğun kampanyalarla da fiilen gerçekleştirilebilmektedir. Saldırgan medya kampanyasından yola çıkarak, kamuoyu üzerinde sistematik ve yönlendirici etkiye sahip bu süreçlerin, yargının tarafsızlığına ve adil yargılanma hakkına doğrudan zarar verebileceğini göz önünde bulundurmak gerekmektedir.

Bu bağlamda, Almanya'da "Emden"[182] vakasında olduğu gibi, sosyal medya üzerinden organize edilen ve belirli bir kişiyi hedef alan toplu saldırı çağrılarının, henüz soruşturma evresinde bile ciddi güvenlik ve adalet sorunlarına yol açtığı görülmektedir. İlgili olayda bir çocuğun öldürülmesi sebebiyle tutuklanan kişi aleyhine sosyal medyada linç kampanyası başlatılmış ve halk karakolu sarıp, şüphelinin kendilerine teslim edilmesini istemişti. Daha sonra gerçek fail yakalanmış ve sosyal medyadaki sanal linçi başlatan kişi ise suç işlemeye alenen tahrik suçundan ceza almıştı.[183]

Türkiye'de de benzer şekilde, sosyal medya platformlarında hedef kişinin kimlik bilgilerinin, fotoğraflarının veya adresinin paylaşılması suretiyle fiilen yargısız infaz niteliğinde kampanyalar yürütülebilmektedir. Bu tür paylaşımlar, somut olayın şartlarına göre TCK m. 214 uyarınca "suç işlemeye tahrik"; TCK m. 216 uyarınca "halkı kin ve düşmanlığa tahrik"; TCK m. 125 uyarınca "hakaret" ve TCK m. 136 uyarınca "kişisel verilerin hukuka aykırı yayılması" gibi farklı suç tipleri kapsamında değerlendirilme potansiyeline sahiptir.

Dikkat edilmesi gereken başka bir husus; tutuklamanın bir ceza yaptırımı değil, yalnızca zorunlu hallerde başvurulması gerekilen istisnai nitelikte bir koruma tedbiri olduğudur. Dolayısıyla tutuklu kişi yargılansa bile hakkında kesin hüküm olmadığı için masumiyet karinesinin güvencelerinden yararlanacağı açıktır. Ancak ne yazık ki, toplum algısı, tutuklanan kişilerin suçlu olduğu yönündedir. Dolayısıyla tutuklama haberi yayıldığında; toplum nezdinde kişi adeta damgalanmaktadır. Sosyal medyanın etki alanı dikkate alındığında bu peşin hükümlü damgalama kalıcı bir itibar kaybına sebep olabilmektedir. Bu yüzden tutuklamanın kişinin hüküm giydiğini düşündürmeyecek şekilde yapılması gerekmekte ve tutuklama haberlerinde de masumiyet karinesini, lekelenmeme hakkını ve bunların önemini izah ederek toplumu bilinçlendirmek gerekmektedir.[184]

Bir diğer olgu ise, sosyal medya kaynaklı yardım çağrılarıdır. Bazı durumlarda kişiler, çok da haksız sayılamayacak bir öğrenilmiş çaresizlik duygusuyla mevcut hukuki başvuru yollarının etkisiz kalacağını veya

[180] 6112 sayılı Kanun'un 8'inci maddesinin birinci fıkrasının (f) bendinin ihlali nedeniyle, bkz. RTÜK T 2020/40 K 15 30 Eylül 2020.

[181] Ceza muhakemesi dışı amaçlarla araçlarla teşhirin utanç etkisinin araçsallaştırması için bkz. Saliger (n 70) 174.

[182] BGH NJW 2013, 1681.

[183] Emden davasının değerlendirmesi için bkz. Heribert Ostendorf, Lorenz Nicolai Frahm ve Felix Doege, 'Internetaufrufe Zur Lynchjustiz Und Organisiertes Mobbing' [2012] Neue Zeitschrift für Strafrecht 529; Saliger (n 70) 185.

[184] Heribert Ostendorf, Frahm, ve Felix Doege (n 177) 530.

sürecin gecikeceğini düşünerek resmi mercilere başvurmadan doğrudan sosyal medyaya yönelmektedir. Bazı hâllerde ise, şikâyet süreci işletilmiş olsa dahi, sosyal medyanın etki gücünden yararlanarak kamuoyu baskısı oluşturma yoluna gidilmektedir. Böylece sosyal medya, yalnızca bir iletişim aracı olmaktan çıkarak, yargısal süreç üzerinde dolaylı baskı kuran ve hedefe yönelik toplumsal algıyı şekillendiren bir platform hâline gelmektedir.

Bu yaklaşım, kimi zaman kamu yararına hizmet eden bir farkındalık aracı olarak değerlendirilebilse de, kimi zaman da "yargısız infaz" niteliği taşıyan ve masumiyet karinesi ile lekelenmeme hakkını tehdit eden bir araca dönüşebilmektedir. Kamuoyu oluşturma amacı ile yargı sürecine müdahale ve sosyal dayanışma arasındaki bu ince çizgi, özellikle sosyal medyanın hız ve erişim kapasitesi sayesinde kolayca bulanıklaşmaktadır. Dolayısıyla burada da masumiyet karinesi, lekelenmeme hakkı ve kişilik hakkı ile itibar hakkı bağlamında ciddi tehlikeler ortaya çıkmaktadır.[185]

Sonuç

Medya ve ceza muhakemesi süreçleri arasındaki ilişki, günümüzün dijitalleşen ve hızla değişen iletişim ortamında yeniden düşünülmesi gereken karmaşık ve hassas bir mesele hâline gelmiştir. Masumiyet karinesi ve lekelenmeme hakkı, ceza muhakemesi hukukunun temel güvenceleri arasında yer almakta; bu hakların korunması yalnızca bireylerin adil yargılanma hakkının değil, hukuk devleti ilkesinin de sürdürülebilirliği açısından hayati önem taşımaktadır. Ancak medya pratikleri, özellikle de sansasyonel ve yönlendirme amacı güden yayıncılık anlayışı, bu ilkelerin fiilen etkisizleşmesine yol açabilmektedir.

AİHM'in içtihadı, özellikle soruşturma evresinde veya beraat sonrası dönemde kişilerin suçlu gibi sunulmasının masumiyet karinesini ve kişilik haklarını ağır biçimde zedelediğini açıkça ortaya koymaktadır. Federal Alman Anayasa Mahkemesi ve Alman Federal Yüksek Mahkemesi kararları da medyanın kamu yararına haber yapma işlevi ile bireylerin kişilik hakları arasında hassas bir denge gözetilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu denge, günümüzde medya yayıncılığının giderek daha hızlı ve daha yaygın hâle gelmesiyle birlikte daha da önem kazanmaktadır.

Reality showlar ve medya yoluyla adeta "yargısız infaz" niteliği taşıyan yayın biçimleri, yalnızca lekelenmeme hakkını değil, ceza muhakemesinin temel amaç ve yapısını da tehdit etmektedir. Medya tarafından üretilen bu tarz bir "yargılama", kamuoyunda kalıcı bir suçluluk algısı yaratmakta ve yargı süreçlerinin tarafsızlığına ve etkililiğine zarar vermektedir. Bu bağlamda, özellikle henüz suç isnadının kesinleşmediği aşamalarda kişilerin medya tarafından teşhir edilmesi, adil yargılanma hakkını ve lekelenmeme hakkını ihlal etme tehlikesi olan yaygın bir pratik olarak dikkat çekmektedir.

Hukuka aykırı delillerin medya yoluyla dolaşıma sokulması da benzer şekilde, yargılamanın meşruiyetini zedeleyen ve bireylerin lekelenmesine yol açan bir başka önemli sorun olarak görülmelidir. Türkiye'de ise 2024 yılı Adalet İstatistikleri, yüksek SYOK ve KYOK ve ihbar dosyaları lekelenmeme kurumunun önemini tekrar ortaya koymaktadır. Lekelenme riskinin bertaraf edilebilmesi için yalnızca soruşturma gizliliğinin daha etkin şekilde korunması değil, aynı zamanda yayıncılığına yönelik hukuki ve etik çerçevenin de güçlendirilmesi gerekmektedir. Zira suç şüphesi varken yoğun medya kampanyalarının yapıldığı süreç beraatle sonuçlandığında, beraate dair hiç haber yapılmaması gibi vakalar da uygulamada görülmektedir.

Bu çerçevede, Türkiye'de medya pratiğinin yüksek standartlara ulaştırılması masumiyet karinesi ve lekelenmeme hakkının fiilen korunması açısından elzemdir. Özellikle yüksek görünürlüklü adli vakalarda medya kuruluşlarının özel etik kurallar çerçevesinde hareket etmesi, basın meslek örgütlerinin bu yönde

[185] Sosyal medyadaki örneklerin masumiyet karinesini ihlal edemeyeceği görüşü için bkz. Fahri Gökçen Taner, 'Anayasa Mahkemesi ve AİHM Kararları Işığında Lekelenmeme Hakkı', *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı Sempozyumu* (TC Adalet Bakanlığı 2022) 71.

iç denetim mekanizmaları geliştirmesi ve kişisel mahremiyetin ve adil yargılanma hakkının korunmasına öncelik verilmesi gerekmektedir.

Ayrıca, medya mensuplarının mesleklerini, yapıcı gazetecilik (constructive journalism) anlayışı doğrultusunda, masumiyet karinesi ve lekelenmeme hakkını gözeterek icra etmeleri gerekmektedir. Sonuç olarak, medya ve ceza muhakemesi ilkeleri arasındaki bu hassas dengenin sağlanması, demokratik hukuk devletinin temel gerekliliklerinden biridir. Çünkü yargılama süreci tamamlanmamış bireylerin kamuoyu önünde suçlu ilan edilmesi, yalnızca bireysel hak ihlallerine yol açmakla kalmayıp; suçluların devlet tarafından cezalandırılmadığı algısıyla yargıya olan toplumsal güveni ve hukuk devletine olan inancı da sarsmaktadır.

Bu nedenle, medyanın sorumlu yayıncılık anlayışı geliştirmesi ve kamu otoritelerinin bu hakları korumaya yönelik gerekli önlemleri alması, çağdaş ceza muhakemesi hukukunun olmazsa olmazıdır. Bu noktada AİHM'in yaklaşımı ayrıca önemlidir. Mahkeme, masumiyet karinesi ile özel hayatın korunması arasında konu bakımından örtüşen alanlar olduğunda öncelikle AİHS m. 6/2'nin uygulanabilirliğini değerlendirmekte; suç isnadı içeren ve kamu otoritelerinden kaynaklanan açıklamalar söz konusu olduğunda, incelemeyi AİHS m. 6/2 üzerinden yürütmekte ve AİHS m. 8'e tali bir rol tanımaktadır. Buna karşılık, suç isnadının bulunmadığı veya isnadın kamu otoritelerinden gelmediği, ancak kişinin şeref ve itibarına ya da özel hayatına zarar verildiği durumlarda ise, doğrudan AİHS m. 8 çerçevesinde değerlendirme yapmaktadır. Her ne kadar bu çalışmada masumiyet karinesinin üçüncü kişiler bakımından ihlali konusunda geniş yorum yapılması gerektiği savunulsa da, uygulamada lekelenmeme hakkı, AİHM'in AİHS m. 6/2'yi kural olarak yalnızca kamu otoritelerinden kaynaklanan ifadelere uygulaması ile AİHS m. 8'in özel kişi beyanlarını da kapsayan koruma alanı arasında bir köprü işlevi görmekte; böylece gelişen medya ortamı karşısında ortaya çıkan koruma boşluğunu tamamlamaktadır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.
Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.
Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer Review: Externally peer-reviewed.
Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.
Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Yazar Bilgileri / Author Details
Şule Karataş (Öğretim Görevlisi, Doktor)
[1] İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye
0009-0003-4223-995X sule.karatas@medeniyet.edu.tr

Bibliyografya | Bibliography

Akbulut B, 'Ceza Mevzuatında Çocuk ve Çocukların Yakalanması, Gözaltına Alınması' (2013) 19 Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi 541

——, *Ceza Hukuku: Genel Hükümler* (11. Baskı, Adalet Yayınevi 2024)

Akıncı F, 'Lekelenmeme Hakkı' (2020) 177–202 Türkiye Adalet Akademisi Dergisi

Aytekin A, 'Ceza Muhakemesi Hukukunda Suçsuzluk Karinesi ve Susma Hakkı' (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı 2000)

Barrot J, 'Die Unschuldsvermutung in der Rechtsprechung des EGMR' [2010] Zeitschrift für das Juristische Studium 701

Çayan G, 'Masumiyet Karinesi Doktrini' [2020] Türkiye Adalet Akademisi Dergisi 49

Centel N ve Zafer H, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (21. Baskı, Beta 2022)

Claßen J, 'Verdachtsberichterstattung Und Unschuldsvermutung Im Spannungsverhältnis' [2023] 3392

Dörnhöfer S, 'Am Digitalen Pranger' (2011) Jahrbuch Menschenrechte 106

Ergüne E, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Suçlu Sayılmama Hakkı* (Onikilevha Yayıncılık 2024)

Forsdyke S, 'Street Theatre ve Popular Justice in Ancient Greece: Shaming, Stonning ve Starving Offenders Inside and Outside the Courts' Oxford University Press 3

Gökcan HT, 'Bireysel Başvuru Temelinde Lekelenmeme Hakkı', *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı Sempozyumu* (TC Adalet Bakanlığı 2022)

Gökcen A, Alşahin ME ve Kerim Çakır, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (8. Baskı, Adalet Yayınevi 2024)

Güngör D, 'İnsan Onuru Bağlamında Lekelenmeme Hakkı', *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı Sempozyumu* (TC Adalet Bakanlığı 2022)

Hakeri H ve Ünver Y, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, cilt 1 (22. Baskı, Adalet Yayınevi 2024)

Heribert Ostendorf, Frahm LN ve Felix Doege, 'Internetaufrufe Zur Lynchjustiz Und Organisiertes Mobbing' [2012] Neue Zeitschrift für Strafrecht 529

İnceoğlu MM, Baş Süzel E ve Aytekin İnceoğlu A 11 Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 149

Jones CP, 'Stigma: Tattooing ve Branding in Graeco-Roman Antiquity' (1987) 77 The Journal of Roman Studies 139

Karakaya N, 'Lekelenmeme Hakkı' (2015) 3 Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi 311

Kılınç A, 'Klasik Dönem Osmanlı Devletinde Teşhir Cezası' [2015] International Journal of Science Culture ve Sport 447

Kızılarslan H, 'Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığı Kararları (SYOK) ve Hukukumuzda Gelinen Aşamaları', *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı Sempozyumu* (TC Adalet Bakanlığı 2022)

Köksal A ve Özen M, 'Suçsuzluk Karinesi Bağlamında Soruşturmaya Yer Olmadığı Kararı' (2019) 68 Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 261

Memiş P, 'Adil Yargılanma Hakkının Unsuru Olarak Masumiyet Karinesi' (Yüksek Lisans Tezi, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı 2003)

Önok M, 'Lekelenmeme Hakkı ve Masumiyet Karinesinin İfade ve Basın Özgürlüğüne Etkileri', *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı Sempozyumu* (TC Adalet Bakanlığı 2022)

Özbek VÖ, 'Masumiyet Karinesi ve Ceza Muhakemesi Hukukuna Etki Eden Sonuçları', *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı Sempozyumu* (TC Adalet Bakanlığı 2022)

Özbek VÖ, Doğan K ve Bacaksız P, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (17. Baskı, Seçkin Yayıncılık 2024)

Öztürk B ve Diğerleri, *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku* (Güncellenmiş 18 Baskı, Seçkin 2018)

Saliger F, 'Aushöhlung der Unschuldsvermutung durch gezielte Öffentlichkeit?' (2013) 96 Kritische Vierteljahresschrift für Gesetzgebung und Rechtswissenschaft 173

Satzger H, 'Verletzung der Unschuldsvermutung durch Freispruch' (2016) 38 JURA - Juristische Ausbildung 111

Staffler L, 'Kommentierung Art. 32 BV', *Stefan Schlegel/Odile Ammann (Ed.), Onlinekommentar zur Bundesverfassung* (2024) <https://onlinekommentar.ch/de/kommentare/bv32> accessed 1 August 2025

Taner FG, 'Anayasa Mahkemesi ve AİHM Kararları Işığında Lekelenmeme Hakkı', *Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı Sempozyumu* (TC Adalet Bakanlığı 2022)

Tanrıvermiş A, *Masumiyet Karinesini Genişleten Bir İlke Olarak Lekelenmeme Hakkı* (Seçkin 2021)

Tozman Ö, 'Suçsuzluk Karinesi: Türk Hukukundaki Sonuçları' (2007) Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 315

Ulutürk GH, 'Suçsuzluk Karinesi' (2018) 13 Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 63

Uysal C, 'Ceza Hukukunda Suçsuzluk Karinesi Üzerine Bir İnceleme ve Lekelenmeme Hakkı' (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı 2017)

Üzülmez İ, 'Türk Hukukunda Suçsuzluk Karinesi ve Sonuçları' [2005] Türkiye Barolar Birliği Dergisi 41

Weigend T, 'There Is Only One Presumption of Innocence' (2013) 42 Netherlands Journal of Legal Philosophy 193

Yıldırım A, 'Anayasa Mahkemesi Uygulamasında Masumiyet Karinesi' [2017] Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi 491

Yüzer D, 'Basın Yoluyla Adli Haberlerin Verilişi ve Suçsuzluk Karinesi' (2014) 15 Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1653